

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

Evidenčné číslo: 102002/I/2019/36093656568463108

**PRÁVA SPOTREBITEĽOV NA SLOVENSKOM
FINANČNOM TRHU (NBS SK)**

Diplomová práca

EKONOMICKÁ UNIVERZITA V BRATISLAVE
OBCHODNÁ FAKULTA

**PRÁVA SPOTREBITEĽOV NA SLOVENSKOM
FINANČNOM TRHU (NBS SK)**

Diplomová práca

Študijný program: Marketingový a obchodný manažment

Študijný odbor: Obchod a marketing

Školiace pracovisko: 102002 Katedra marketingu

Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Mária Dzurová, PhD.

Čestné vyhlásenie

Čestne vyhlasujem, že záverečnú prácu som vypracoval samostatne pod odborným vedením vedúcej diplomovej práce pani doc. Ing. Márie Dzurovej, PhD., a že som uviedol všetku použitú literatúru.

Dátum:

.....

Pod'akovanie

Veľká vďaka patrí pani doc. Ing. Márii Dzurovej, PhD., za profesionálne vedenie, odborné rady a podnetné pripomienky pri vypracúvaní diplomovej práce. Takisto sa chcem poďakovať riaditeľovi odboru ochrany finančných spotrebiteľov pánovi Mgr. Romanovi Fusekovi za ochotu a poskytnutie praktických poznatkov z oblasti finančnej gramotnosti na Slovensku.

ABSTRAKT

BAKÓ, Lukáš: Práva spotrebiteľov na slovenskom finančnom trhu. – Ekonomická univerzita v Bratislave. Obchodná fakulta; katedra marketingu. – Vedúci záverečnej práce: doc. Ing. Mária Dzurová, PhD. – Bratislava: OF, 2019, 72 s.

Cieľom záverečnej práce je priniesť návrhy a odporúčania, ktoré by mali viesť k zvýšeniu úrovne finančnej gramotnosti na Slovensku. Práca je rozdelená do piatich kapitol. Obsahuje 14 grafov, 2 tabuľky a 1 prílohu. Prvá kapitola sa venuje teoretickému vymedzeniu pojmov finančný trh, dohľad nad finančným trhom, ochrana finančného spotrebiteľa, práva spotrebiteľov na finančnom trhu a finančná gramotnosť. Súčasťou tejto kapitoly je aj analýza úrovne finančnej gramotnosti študentov v rámci Európy na základe testovania PISA a vypracovaných štúdií. V druhej kapitole identifikujeme hlavný cieľ a čiastkové ciele diplomovej práce. Tretia kapitola pozostáva z postupov skúmania a aplikovaných metód skúmania. Štvrtá kapitola obsahuje výsledky vykonaného prieskumu prostredníctvom elektronického dotazníka. Piata kapitola obsahuje podrobné výsledky realizovanej analýzy, ako aj návrhy na zlepšenia. Výsledkom riešenia danej problematiky je návrh odporúčaní, ktoré by mali viesť k zvýšeniu úrovne finančnej gramotnosti na Slovensku.

Kľúčové slová:

Finančná gramotnosť, práva spotrebiteľov, ochrana finančného spotrebiteľa, finančný trh

ABSTRACT

BAKÓ, Lukáš: *Consumer rights in the Slovak financial market*. – University of Economics in Bratislava. The Faculty of Commerce; Department of Marketing. – The supervisor of the thesis: doc. Ing. Mária Dzurová, PhD. – Bratislava: OF EU, 2019, 72 p.

The aim of our final thesis is to bring suggestions and recommendations, which should increase the overall financial literacy in Slovakia. The thesis is divided into the five chapters. It contains 14 charts, 2 tables and 1 attachment. The first chapter is dedicated to the theoretical definitions of the financial market, the financial market supervision, the protection of financial consumer, the consumer rights in the financial market and the financial literacy. We analyzed the level of financial literacy among pupils in various countries in the European union. We used the PISA study, which was used for testing of their financial literacy and financial knowledge. The second chapter contains our main objective and also our partial objectives of our thesis. The third chapters consists of methodology and research methods. The forth chapter contains the results of our online survey. It was aimed at teachers in Slovakia. The fifth chapter is dedicated to the detailed results of our analysis as well as our suggestions for improvements of financial literacy. The final result of our thesis is proposal of suggestions and recommendations, which should contribute to higher financial literacy in Slovakia.

Keywords:

Financial literacy, consumer rights, protection of financial consumers, financial market

Obsah

Úvod	8
1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí.....	10
1.1 Finančný trh	11
1.2 Dohľad nad finančným systémom Slovenskej republiky	13
1.3 Práva spotrebiteľov na finančnom trhu	17
1.4 Finančná gramotnosť v Slovenskej republike	22
1.5 Finančná gramotnosť v zahraničí.....	33
2 Cieľ práce	36
3 Metódy a metodika práce.....	37
4 Výsledky práce	39
4.1 Porovnanie výsledkov testovania PISA v rokoch 2012 a 2015	39
4.2 Vyhodnotenie prieskumu	41
5 Diskusia.....	52
5.1 Návrhy a odporúčania	58
Záver	65
Zoznam použitej literatúry	67
Prílohy	72

Úvod

Začiatkom 20. storočia sa čoraz častejšie začína na finančnom trhu skloňovať nový pojem. Ide o finančnú gramotnosť obyvateľov a to bez ohľadu na to, či berieme do úvahy slovenských obyvateľov, obyvateľov Európskej únie či celého sveta.

V Slovenskej republike ide o často diskutovanú tému. Vo všeobecnosti je známe, že úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku je podpriemerná v porovnaní s najvyspelejšími krajinami sveta. Základy finančnej gramotnosti predstavujú problém súčasnosti, pretože veľká časť populácie Slovenska nemá poňatie o finančných produktoch, o fungovaní finančného trhu a pod. Slováci sa čím ďalej, tým viac zadlžujú. Nesprávne rozhodovanie sa na finančnom trhu je príčinou vzniku exekúcií, osobných bankrotov a ďalších nepríjemných situácií. Práve preto sa aj na Slovensku do popredia dostáva otázka riešenia finančnej gramotnosti. Svoju iniciatívu prejavuje vláda Slovenskej republiky, Národná banka Slovenskej republiky a ďalšie inštitúcie, ktoré sa chcú podieľať na zlepšovaní tejto situácie. Dôvodom ich záujmu je fakt, že vyššia finančná gramotnosť znamená nižší počet klientov s riskantným finančným správaním. Téma diplomovej práce bola zadaná Národnou bankou Slovenska. Pri smerovaní práce nám pomohla diskusia s Mgr. Romanom Fusekom, riaditeľom odboru ochrany finančného spotrebiteľa.

S problematikou finančnej gramotnosti sme sa počas štúdia na vysokej škole stretávali neustále. Na rôznych predmetoch sme rozvíjali naše podnikateľské myslenie, v rámci projektov sme museli priniesť správne finančné rozhodnutia, museli sme vedieť, ako sa správať v jednotlivých finančných situáciách. Málo ľudí si uvedomuje, ako často prichádza do kontaktu so základmi finančnej gramotnosti. Túto oblasť považujeme za veľmi podnetnú, keďže je nevyhnutná na rozvoj osobnosti, vďaka ktorej sa podporí aj rozvoj spoločnosti ako takej.

Diplomovú prácu sme rozdelili do piatich kapitol, pričom na úplnom začiatku sme získali teoretické poznatky a vedomosti. Následne sme hľadali ich praktické uplatnenie na finančnom trhu, na základe čoho sme si mohli stanoviť hlavný cieľ, čiastkové ciele diplomovej práce a následne sme mohli priniesť určité návrhy a odporúčania na podporu zvýšenia úrovne finančnej gramotnosti na Slovensku.

V prvej kapitole sme podrobne rozpracovali teoretické hľadiská finančného trhu. Definovali sme hlavné inštitúcie ako Národná banka Slovenska a Ministerstvo školstva,

vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky, ktoré sa najviac zaoberajú touto problematikou. Podrobne sme sa venovali medzinárodnému testovaniu PISA, ktoré porovnáva úroveň finančnej gramotnosti krajín OECD a ďalších vybraných krajín. V závere danej kapitoly sme charakterizovali niektoré súkromné inštitúcie, ktoré sa zameriavajú na finančné vzdelávanie študentov a šíria osvetu o zvyšovaní finančnej gramotnosti na Slovensku.

V druhej kapitole sme navrhli hlavný cieľ diplomovej práce, ktorý sme vzhľadom na jeho rozsiahlosť rozdelili na čiastkové ciele.

V rámci tretej kapitoly sme obšírne rozpísali jednotlivé vedecké metódy a metodické postupy, pomocou ktorých sme vedeli vypracovať najdôležitejšie kapitoly diplomovej práce.

V štvrtej kapitole, ktorá predstavuje výskumnú časť diplomovej práce, sme porovnávali výsledky hodnotení medzinárodného testovania PISA v dvoch sledovaných obdobiach. Podrobne sme sa venovali charakteristike faktorov, ktoré zapríčiňujú klesajúcu úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku. Následne sme analyzovali výsledky dotazníkového prieskumu, ktorý prebiehal v mesiaci február 2019. Skúmame názory a postoje respondentov k finančnej gramotnosti ich študentov vyjadrené v dotazníku a podporili sme ich prehľadným grafickým spracovaním.

V záverečnej kapitole prinášame spracované návrhy a odporúčania, ako by sa mohla úroveň finančnej gramotnosti Slovákov zvýšiť. Navrhli sme ich na základe dosiahnutých výsledkov z online dotazníka a najmä na základe získaných poznatkov pri spracovaní diplomovej práce.

Príprava a spracovanie diplomovej práce bolo veľmi náučné. Na daný problém sme sa mohli pozrieť úplne z iného hľadiska. Získané poznatky budeme využívať v budúcnosti a dúfame, že naše návrhy a odporúčania budú inšpiráciou a motiváciou k zlepšeniu finančnej gramotnosti na Slovensku.

1 Súčasný stav riešenej problematiky doma a v zahraničí

Finančný trh každej vyspelej krajiny je súčasťou finančného systému. Rozvíjajúce sa ekonomiky majú za následok neútlmivú rast finančných trhov a finančných produktov. Spolu s tým sa však vyvíjajú aj práva sprostredkovateľov a spotrebiteľov.

Vývoj finančných trhov a neustále zmeny sú výsledkom technologických inovácií, ekonomických, demografických a sociálnych zmien. Vývoj umelej inteligencie je najdôležitejší faktor, ktorý spôsobuje zmeny či už na finančných trhoch, ale aj v iných odvetviach hospodárstva. Nové trendy na finančných trhoch sú podnietené rozvojom moderných informačných technológií, počítačových a iných elektronických systémov. Týmto trendom sa musia prispôbiť finanční manažéri, ale rovnako aj finanční spotrebiteľia. Finančné inštitúcie musia dbať na to, aby sme tieto zmeny pozorne sledovali, študovali ich a prispôbovali ponuku svojich finančných produktov existujúcim spotrebiteľom čo najlepšie.

Vzhľadom na to, že Slovenská republika je súčasťou Európskej únie, musí sa takisto podieľať aj na spoločných pravidlách finančného systému. Ak sa pozrieme na vývoj slovenského finančného trhu, môžeme konštatovať na základe analýzy Národnej banky Slovenska¹, že finančný trh Slovenskej republiky zaznamenal v roku 2018 mimoriadne pozitívny vývoj od vypuknutia finančnej krízy v roku 2008. Na začiatku januára 2018 nastal na globálnych finančných trhoch určitý zlom, čo sa prejavuje aj na slovenskom finančnom trhu.

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že pokojné podmienky, ktoré vládli na finančných trhoch za posledné obdobie, sa môžu veľmi rýchlo zmeniť. Najväčšie riziko môžeme vidieť v reakcii finančných trhov na sprísňovanie menových podmienok. Slovensko má najvyšší podiel mladých ľudí z celej Európskej únie, ktorí si zabezpečujú vlastné bývanie.

Tento prudký vývoj so sebou nesie aj riziká. Národná banka Slovenska zaviedla nové podmienky štátnej podpory pri čerpaní hypotekárnych úverov od 1. januára 2018. Tieto výrazné obmedzenia pri schvaľovaní hypotekárnych úverov predstavujú jeden z nástrojov ochrany finančných spotrebiteľov.

¹ NÁRODNÁ BANKA SLOVENSKA. *Analýza slovenského finančného sektora za rok 2017*. [elektronický zdroj]. Bratislava, 2017, 80 s. [cit. 2019-03-21]. ISSN 1338-5577. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/Analzy/protected/AnalzyaSFS2017.pdf

1.1 Finančný trh

Spotrebitelia sú väčšinou presvedčení, že ich inteligencia je nadpriemerná, že ich predstavy o fungovaní určitých procesov sú správne. Nie je to inak ani v prípade priebehu fungovania finančného trhu, na ktorom sa finančný spotrebiteľ musí vedieť správne rozhodovať. Spotrebiteľ sa čoraz častejšie vyskytuje na finančnom trhu a stretáva sa s rôznymi situáciami vznikajúcimi na ňom. Pozná však súčasný finančný spotrebiteľ základný mechanizmus finančného trhu?

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že ani jedna z definícií finančného trhu neobsiahne celú jej bohatú štruktúru. Finančný trh predstavuje veľmi zložitý systém, obsahuje veľa nástrojov a vykonáva sa na ňom veľké množstvo činností.

Podľa *Finančného slovníka* je definícia finančného trhu nasledujúca:

„Finančný trh sa zvyčajne definuje ako systém vzťahov, inštitúcií a nástrojov zabezpečujúcich sústreďovanie a rozmiestňovanie dočasne voľných finančných prostriedkov medzi ekonomické subjekty na základe vzťahov ponuky a dopytu. Na tomto trhu dochádza k výmene jednotlivých foriem finančného majetku a stanovuje sa ich cena. Je jednotou viacerých čiastkových trhov, ku ktorým patria peňažný trh, kapitálový trh, devízový trh, trh drahých kovov, poisťný trh, derivátový trh.“²

Jednoduchšiu definíciu finančného trhu nájdeme v učebnici *Finančné trhy*:

„Finančný trh je miesto, kde sa stretáva ponuka voľných finančných prostriedkov v podobe úspor rôznych ekonomických subjektov a dopyt rôznych ekonomických subjektov po týchto prostriedkoch, ktoré sa využívajú ako investície. Inými slovami prostredníctvom finančného trhu sa presúvajú prostriedky od tých, ktorí ich majú prebytok, k tým, ktorí spotrebúvajú viac, ako sú ich príjmy, a nevyhnutne tieto prostriedky potrebujú.“³

Význam finančných trhov neustále rastie. Môžeme povedať, že dobre fungujúci finančný trh na jednej strane odzrkadľuje aj chod ekonomiky danej krajiny, ale na druhej strane podporuje aj jej rozvoj.

² JANKOVSKÁ, Anežka – MAJTÁNOVÁ, Anna – PETRENKA, Ján – SOBEK, Otto – VLACHYNSKÝ, Karol. *Finančný slovník – výkladový*. Bratislava : Iura Edition, 2012. s. 164. ISBN 978-80-8078-469-0.

³ CHOVANCOVÁ, Božena – MALACKÁ, Viera – DEMJAN, Valér – KOTLEBOVÁ, Jana. *Finančné trhy*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. s. 17. ISBN 978-80-8168-331-2.

Každý z nás sa dennodenne stretáva s finančnou terminológiou, keďže každý z nás disponuje s určitým balíkom finančných prostriedkov. Snažíme si zabezpečiť určitú životnú úroveň, a to i za cenu dlhu. Ekonomické subjekty vstupujú na finančný trh práve preto, aby získali finančné prostriedky na financovanie bežných každodenných potrieb, resp. na financovanie vlastného rozvoja pomocou rôznych druhov úverov a pod. Ekonomické subjekty chcú investovať voľné finančné prostriedky do krátkodobých alebo dlhodobých akcií, aby v budúcnosti dosiahli zisk a zhodnotili investovaný kapitál. Úlohou finančného trhu je vytvárať súlad medzi úsporami a investíciami, a to presunom finančných prostriedkov od subjektov s prebytkom finančných prostriedkov k subjektom s ich nedostatkom.⁴

Aj keď teória hovorí o existencii rôznych druhov finančných trhov, môžeme konštatovať, že finančné trhy sa musia prispôbovať novým trendom. Vo vyspelých trhových ekonomikách sa odohrávajú neustále zmeny zapríčinené najmä technologickými inováciami, demografiou a zmenami v oblasti ekonomických a sociálnych vzťahov. Jednotlivé finančné trhy sa musia prispôbovať prvkom pochádzajúcim z vyspelého sveta a rovnako aj finančný trh Slovenskej republiky musí implementovať prvky, ktoré sú v súlade s trendmi iných členských krajín Európskej únie. Preto sa musia vyvíjať aj rôzne smery, ktoré zvyšujú ochranu spotrebiteľa na finančných trhoch., Finančný spotrebiteľ musí byť oboznámený s týmito trendmi. Je nutné, aby finančné inštitúcie na druhej strane zabezpečili opatrenia, ktorými budú zvyšovať ich ochranu v tomto smere.

Vo všeobecnosti je známe, že slovenskí spotrebitelia majú veľmi nízku finančnú gramotnosť. Nepriaznivá situácia vyžaduje zavedenie nástrojov na ochranu spotrebiteľov v súlade s európskou legislatívou. Môžeme povedať, že finančný spotrebiteľ väčšinou stojí na slabšej strane obchodov na finančnom trhu a je dôležité, aby mal dostatok informácií o ponúkaných produktoch na finančnom trhu a takisto aj o rizikách, ktoré tieto produkty v sebe ukrývajú. Produkty ponúkané na finančných trhoch sú sofistikovanejšie a sú podporované vyspelými technológiami. Národná banka Slovenska ako orgán dozoru musí podnietiť obyvateľov k vzdelávaniu v oblasti financií. Spotrebitelia musia poznať riziká vyskytujúce sa na tomto trhu.

⁴ TKÁČOVÁ, Dana a kol. *Finančné trhy a bankovníctvo*. Praha : Wolters Kluwer, 2017. s. 13. ISBN 978-80-7552-528-4.

1.2 Dohľad nad finančným systémom Slovenskej republiky

Finančný systém patrí medzi striktne regulované oblasti trhových ekonomík, pretože ak neexistuje stabilný finančný systém, tak ani ekonomika ako celok nemôže fungovať stabilne a efektívne. Takmer každá krajina disponuje špecializovanými útvarmi, ktoré sa zameriavajú na stabilitu finančného systému.

V Slovenskej republike sa otázke finančnej stability venuje zákon č. 566/1992 Zb. o Národnej Banke Slovenska v znení neskorších predpisov, ktorý priamo určuje, že starostlivosť o stabilitu patrí medzi kľúčové úlohy Národnej banky Slovenska. V ustanovení § 2 ods. 3 zákona č. 566/1992 Zb. sa uvádza, že Národná banka Slovenska „*v oblasti finančného trhu prispieva k stabilite finančného systému ako celku, ako aj k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu v záujme udržiavania dôveryhodnosti finančného trhu, ochrany klientov a rešpektovania pravidiel hospodárskej súťaže.*“⁵

Dohľad nad finančným trhom⁶

Národná banka Slovenska (ďalej aj „NBS“) vykonáva od roku 2006 integrovaný dohľad nad subjektmi finančného trhu v oblasti bankovníctva, kapitálového trhu, poisťovníctva a dôchodkového sporenia. Všeobecné pravidlá postupu pri dohľade nad finančným trhom sú upravené zákonom č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov. Vzhľadom na to, že Slovenská republika je členom Európskej únie, preto aj NBS je súčasťou Európskeho systému finančného dohľadu. Ten sa zriadil k 1. 1. 2011. NBS postupne získavala viac právomocí v oblasti dohľadu nad finančným systémom. Od júna 2013 jej bola zverená právomoc vykonávať politiku obozretnosti na makroúrovni, čím získala právomoc identifikovať, monitorovať a zmiernovať systémové riziká pre finančný systém a prispieva tak k udržiavaniu stability finančného systému ako celku. V roku 2014 sa stala súčasťou jednotného mechanizmu dohľadu a napokon od januára 2015 NBS pôsobí ako orgán dozoru ochrany spotrebiteľa, čiže dohliada na ochranu práv finančných spotrebiteľov a iných klientov s cieľom prispieť k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu, a zabezpečuje pôsobnosť a právomoci Rady pre riešenie krízových situácií.

⁵ Spracované podľa zákona č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov.

⁶ Informácie sú spracované podľa: NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom>

V zmysle príslušných ustanovení zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov vykonáva NBS dohľad nad finančným trhom vrátane obozretného dohľadu na makroúrovni a takisto výkon dohľadu v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov.

Cieľom dohľadu nad finančným trhom je prispievať k stabilite finančného trhu ako celku, ako aj k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu v záujme udržiavania dôveryhodnosti finančného trhu, ochrany finančných spotrebiteľov a iných klientov na finančnom trhu a rešpektovania pravidiel hospodárskej súťaže.⁷

Existuje viac inštitúcií na finančnom trhu, ktoré spadajú pod výkon spotrebiteľského dohľadu, napríklad banky, poisťovne a zaist'ovne, inštitúcie elektronických peňazí, platobné inštitúcie, Burza cenných papierov, Centrálny depozitár cenných papierov, obchodníci s cennými papiermi, správcovské spoločnosti a subjekty kolektívneho investovania, dôchodkové správcovské spoločnosti a doplnkové dôchodkové spoločnosti, finanční agenti, finanční poradcovia, devízové miesta.⁸

Techniky dohľadu nad finančným trhom

NBS pri výkone dohľadu na ochranu finančných spotrebiteľov používa tieto spôsoby:

- **dohľad na diaľku** – „Dohľadom na diaľku je získavanie a vyhodnocovanie informácií a podkladov, ktoré sa týkajú dohliadaného subjektu a jeho činnosti alebo iných osôb, ktorých postavenie, obchody alebo iná činnosť súvisí s dohliadaným subjektom, inak ako dohľadom na mieste, najmä získavaním a vyhodnocovaním informácií a podkladov predložených Národnej banke Slovenska na základe jej písomnej žiadosti a informácií uvedených v hláseniach, výkazoch a iných podkladoch predkladaných Národnej banke Slovenska na základe tohto zákona, osobitných zákonov, iných všeobecne záväzných právnych predpisov alebo rozhodnutí vydaných Národnou bankou Slovenska.“⁹ Ide teda o monitorovanie marketingu a komunikácie dohliadaných subjektov o ponúkaných

⁷ NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na:

https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/RegulaciaTrhov/Hlavne_cinnosti_NBS_pri_vykone_dohladu_nad_financnym_trhom.pdf

⁸ NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom/ochrana-financneho-spotrebitele1/spotrebitel-sky-dohlad/koho-dohliadame>

⁹ Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

finančných službách, vyhodnocovanie informácií a hlásení zasielaných dohliadanými subjektmi do NBS,

- **dohľad na mieste** – „Dohľadom na mieste je získavanie informácií a podkladov o skutočnostiach, ktoré sa týkajú dohliadaného subjektu a jeho činnosti alebo iných osôb, ktorých postavenie, obchody alebo iná činnosť súvisí s dohliadaným subjektom, spravidla priamo u dohliadaného subjektu alebo od jeho zamestnancov, ako aj vyhodnocovanie takto získaných informácií a podkladov.“¹⁰ Ide teda o zisťovanie skutočností priamo v sídle alebo v prevádzkach dohliadaného subjektu; jednou z foriem dohľadu na mieste je dohľad pod utajenou identitou (*mystery shopping*) – kontrolné zaobstarávanie finančných služieb.

Ochrana finančného spotrebiteľa

Jedným z hlavných bodov diplomovej práce je skúmať ochranu finančného spotrebiteľa a ako NBS v rámci vykonávania dohľadu nad finančným trhom chráni spotrebiteľa na finančnom trhu. NBS prispieva k ochrane oprávnených záujmov finančných spotrebiteľov nasledujúcimi činnosťami:

- podporuje dlhodobé finančné vzdelávanie verejnosti a aktívne sa na ňom spolupodieľa,
- dbá na poskytovanie všetkých potrebných informácií dohliadanými subjektmi, najmä na dôsledné plnenie ich informačnej povinnosti,
- dbá na transparentnosť podnikania a odbornú správu a riadenie dohliadaných subjektov poskytujúcich finančné produkty a služby,
- prispieva k ochrane minoritných investorov pred znehodnotením alebo nedostupnosťou ich majetku v dôsledku rozhodnutia majoritných investorov,
- informuje verejnosť o všetkých skutočnostiach, ktorých zverejnenie napomáha ochrane účastníkov finančného trhu, a to najmä formou tlačových správ a prostredníctvom svojej internetovej stránky.¹¹

¹⁰ Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

¹¹ NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/RegulaciaTrhov/Hlavne_cinnosti_NBS_pri_vykone_do_hladu_nad_financnym_trhom.pdf

NBS dohliada na ochranu práv finančných spotrebiteľov a iných klientov s cieľom prispieť k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu. Za splnením tohto hlavného stanoveného cieľa využíva zákonné nástroje na:

- presadzovanie takých služieb na finančnom trhu, ktoré rešpektujú zákonom chránené záujmy spotrebiteľov,
- podporu transparentných a zrozumiteľných informácií pre spotrebiteľov o ponúkaných finančných služieb,
- zvyšovanie finančnej gramotnosti spotrebiteľskej verejnosti.¹²

NBS svojím výkonom dohľadu nad finančným trhom prispieva k znižovaniu rizika vznikajúceho zo strany štatutárnych orgánov a dohliadaných subjektov, k znižovaniu rizika nevhodnosti ponúkaného produktu alebo služby a pod. Na druhej strane NBS nemôže ochraňovať finančných spotrebiteľov pred znehodnotením ich majetku poklesom trhovej hodnoty vlastnených aktív. Finanční spotrebitelia môžu podávať NBS sťažnosti a podnety na činnosť dohliadaných subjektov a ostatných účastníkov finančného trhu. Pre NBS sú tieto podania dôležitým zdrojom informácií o správaní účastníkov trhu a v prípade zistenia porušenia pravidiel pre činnosť dohliadaného subjektu môžu byť tiež dôvodom na začatie konania.¹³

Sankcie a opatrenia Národnej banky Slovenska

Pri zistení porušenia práv finančného spotrebiteľa alebo porušenia povinnosti v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov, môže NBS:

- uložiť pokutu až do výšky 700 tisíc eur,
- vyzvať subjekt na odstránenie a nápravu zistených nedostatkov,
- zakázať používať nekalú obchodnú praktiku alebo neprijateľnú podmienku,
- zakázať poskytovať alebo sprostredkúvať finančnú službu,
- vyzvať subjekt, aby uverejnil opravu neúplnej, nesprávnej alebo nepravdivej informácie,
- odobrať povolenie alebo iné udelené oprávnenie alebo zrušiť registráciu na vykonávanie činnosti v oblasti finančného trhu.

¹² NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/RegulaciaTrhov/Hlavne_cinnosti_NBS_pri_vykone_do_hladu_nad_financnym_trhom.pdf

¹³ NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/RegulaciaTrhov/Hlavne_cinnosti_NBS_pri_vykone_do_hladu_nad_financnym_trhom.pdf

Národná banka Slovenska prihliada pri svojom rozhodnutí na závažnosť, rozsah, dĺžku trvania, následky a povahu zisteného nedostatku.¹⁴

1.3 Práva spotrebiteľov na finančnom trhu¹⁵

Vznik celosvetovej finančnej krízy v roku 2008 poukázal na to, že je dôležité zvyšovať ochranu spotrebiteľov na finančných trhoch, že spotrebiteľia disponujú s nedostatočnou úrovňou finančnej gramotnosti, že spotrebiteľia majú neúplné informácie o fungovaní finančného systému a je nutné zvýšiť povedomie o distribúcii finančných služieb a právach spotrebiteľa na finančnom trhu. Ochranu finančných spotrebiteľov na Slovensku upravujú nasledujúce právne predpisy:

- zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 118/1996 Z. z. o ochrane vkladov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 8/2008 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov,
- zákon č. 340/2005 Z. z. o sprostredkovaní poistenia a sprostredkovaní zaistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Na finančnom trhu vystupuje čoraz viac záujemcov o finančné produkty, čo ovplyvňuje aj vznik viacerých finančných inštitúcií a ich produktov. Rýchlo sa rozrastajúci počet finančných spotrebiteľov a poskytovateľov finančných produktov vyvolal reakciu

¹⁴ Spracované podľa: NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom/ochrana-financneho-spotrebiteľa1/spotrebiteľsky-dohľad/sankcie-a-opatrenia>

¹⁵ Podkapitola je spracovaná podľa: NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na <https://www.nbs.sk/sk/spotrebiteľ>

vlády na práva ochrany finančného spotrebiteľa. Vláda SR vytvára podmienky na zamedzenie nekalých praktík finančných inštitúcií a zabezpečuje primeranú ochranu finančných spotrebiteľov. Veľký dôraz kladie na ochranu neprofesionálnych investorov a vkladateľov pred možným zlyhaním finančných spotrebiteľov. Práve preto jednou z hlavných činností je podpora finančného vzdelávania širokej verejnosti.¹⁶ Ministerstvo financií SR v spolupráci s Národnou bankou Slovenska vypracovalo Koncepciu ochrany spotrebiteľov na finančnom trhu na základe Programového vyhlásenia vlády SR. Koncepcia ochrany spotrebiteľov na finančnom trhu bola schválená vládou SR 8. januára 2014.¹⁷ Jej cieľom je vytvoriť ucelený systém nástrojov a opatrení, aby klienti finančných inštitúcií mohli účinnejšie presadzovať svoje práva a najmä sa brániť v prípade neseriózneho správania sa zo strany finančných inštitúcií.¹⁸ Hlavný dôraz sa kladie na zvýšenie kvality výkonu inšpekčnej činnosti a rozšírenie právomocí NBS v oblasti dohľadu nad nebankovými subjektmi.¹⁹

Finančný spotrebiteľ musí poznať svoje práva a mal by ich vedieť aj využívať v každodennom živote. Mal by vedieť rozlíšiť hodnovernosť informácií a rozhodovať sa na základe vlastných vedomostí. Spotrebiteľia sa čoraz častejšie rozhodujú sami o použití súčasných, ale aj budúcich príjmov. Finančné inštitúcie musia mať prehľad o právach svojich klientov stanovené legislatívou. Ak budú finanční spotrebiteľia a poskytovatelia finančných služieb oboznámení so všetkými právami, len v tom prípade môže byť finančný trh efektívny.

Správanie a rozhodovanie finančných spotrebiteľov na finančnom trhu je vo veľkej miere ovplyvňované dobre prepracovanou propagačnou činnosťou finančných inštitúcií a ich sprostredkovateľov. Avšak spotrebiteľ nemá vždy veľkú istotu, že jeho rozhodnutie o použití jeho finančných prostriedkov bolo správne a racionálne.²⁰ Aby ich správanie bolo správne a podložené ich vlastnými zručnosťami, je nesmierne dôležité, aby boli vybavení informáciami a najmä dôverou vo svoje spotrebiteľské práva, ktoré musia byť jasné a

¹⁶ Vláda SR. *Programové vyhlásenie vlády SR 2006*. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://www.vlada.gov.sk/data/files/979_programove-vyhlasenie-vlady-slovenskej-republiky-od-04-07-2006-do-08-07-2010.pdf

¹⁷ FINinfo. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: http://www.fininfo.sk/sk/oznamy/detail-oznamu/_konceptia-ochrany-spotrebiteľov-na-financnom-trhu

¹⁸ Spotrebiteľské centrum. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://spotrebiteľskecentrum.sk/informacie/zlepsenie-ochrany-spotrebiteľov-na-financnom-trhu/>

¹⁹ Ministerstvo financií SR. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://www.finance.gov.sk/sk/media/tlacove-spravy/zlepsenie-ochrany-spotrebiteľov-financnom-trhu.html>

²⁰ FINinfo. Koncepcia ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu. 2014. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: http://www.fininfo.sk/sk/oznamy/detail-oznamu/_konceptia-ochrany-spotrebiteľov-na-financnom-trhu.

zrozumiteľné. Ako sa v Konceptii ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu hovorí: „Spotrebitelia musia mať prístup k zodpovedajúcim a primeraným poradenským zdrojom a musia mať vytvorené podmienky a prostriedky k tomu, aby sa domohli práva vrátane možnosti využitia alternatívneho riešenia sporov mimosúdnou cestou“²¹. Z toho vyplýva, že je nutné prijať také opatrenia, ktoré povedú k vyššej ochrane spotrebiteľov na finančnom trhu pri poskytovaní finančných služieb. Majú sa na mysli opatrenia súvisiace so zvýšením samotnej ochrany spotrebiteľov na finančnom trhu a opatrenia, ktoré by mali viesť k zvýšeniu finančnej gramotnosti spotrebiteľov na finančnom trhu.²²

Ako vyplýva aj z Konceptie ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu, najdôležitejším orgánom dozoru ochrany spotrebiteľa na slovenskom finančnom trhu je Národná banka Slovenska, ktorá v tejto pozícii pôsobí od 1. januára 2015. NBS dohliada na ochranu práv finančných spotrebiteľov a iných klientov s cieľom prispieť k bezpečnému a zdravému fungovaniu finančného trhu, a odborne a organizačne zabezpečuje pôsobnosť a právomoci Rady pre riešenie krízových situácií.

Národná banka Slovenska na základe novely zákona č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov vykonáva v súlade s novými kompetenciami ochranu finančných spotrebiteľov, t. j. dohľad nad dodržiavaním práv spotrebiteľa pri ponuke alebo poskytovaní finančných služieb, alebo obchodov subjektov, ktoré podliehajú jej dohľadu. Vo všeobecnosti môžeme povedať, že predmetom dohľadu je činnosť subjektov, ktoré dostali od NBS povolenie na výkon činnosti, sú registrované v NBS alebo poskytujú na území Slovenskej republiky finančné služby na základe notifikácie a jednotného európskeho pasu.

Národná banka Slovenska v rámci svojej kompetencie poskytuje tzv. verejnoprávnu ochranu práv spotrebiteľa, teda ochranu prostredníctvom administratívnych nástrojov pred neprijateľnými zmluvnými podmienkami, nekalými obchodnými praktikami, zavádzajúcou reklamou a porušovaním pravidiel pri poskytovaní finančných služieb spotrebiteľovi.²³

Národná banka Slovenska však spotrebiteľovi poskytuje ochranu pred neprijateľnými obchodnými podmienkami alebo praktikami tak, že zakáže poskytovateľovi

²¹ FINinfo. Konceptia ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu. 2014. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: http://www.fininfo.sk/sk/oznamy/detail-oznamu/_konceptia-ochrany-spotrebiteľov-na-financnom-trhu.

²² FINinfo. Konceptia ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu. 2014. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: http://www.fininfo.sk/sk/oznamy/detail-oznamu/_konceptia-ochrany-spotrebiteľov-na-financnom-trhu.

²³ NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/spotrebiteľ/o-nas>.

služby používať takéto zmluvné ustanovenia alebo predajné praktiky. Má právomoc ukladať aj pokuty a iné sankcie. Cieľom je zabezpečiť, aby poskytovatelia finančných služieb nezneužívali svoje silnejšie postavenie voči spotrebiteľom. Národná banka Slovenska pôsobí aj preventívne a ukladá dohliadanému subjektu opatrenia, aby nevykonával činnosti, ktoré porušujú práva a právom chránené záujmy spotrebiteľov, a to ešte predtým, ako by tak spravil.

Rady NBS pre finančného spotrebiteľa

Národná banka Slovenska v rámci ochrany finančného spotrebiteľa poskytuje spotrebiteľovi rôzne rady a informácie. Týka sa to najmä nových finančných spotrebiteľov, resp. tých, ktorí majú nedostatočné vedomosti. Ide o nasledujúce oblasti:

- **Ako si vybrať účet?** – v tejto oblasti si finančný spotrebiteľ nájde podrobné informácie o tom, ako sa správne rozhodnúť pri výbere bežného účtu, čo porovnávať pri jeho výbere, aké účty banky bežne ponúkajú, aké sú minimálne poplatky pri poskytovaní účtov, aké sú bežné platobné služby využívané v rámci bežného účtu a takisto o bezpečnosti využívania elektronického bankovníctva.
- **Ako si vybrať sporenie?** – ak si finančný spotrebiteľ odkladá časť svojho príjmu, ktorú nechce minúť, tak vzniká príležitosť na sporenie. V tejto časti ochrany finančného spotrebiteľa NBS poskytuje základné informácie o tom, napríklad ako sporiť, čo je úrok, čo musí finančný spotrebiteľ vedieť pred podpisom zmluvy o sporení a pod. Samozrejme, v tejto oblasti nájdete vysvetlené aj základné pojmy, ako sporiaci účet, termínovaný vklad, vkladná knižka, stavebné sporenie a fond ochrany vkladov.
- **Ako si vybrať investíciu?** – v tejto oblasti upozorňuje NBS finančných spotrebiteľov, na čo by si mali dávať pozor pri investovaní, napríklad sa upozorňuje na to, aby sa finančný spotrebiteľ pýtal čo najviac, aby vedel, aké poplatky ho čakajú, aby sa uvádzali pravdivé informácie a pod.
- **Ako si vybrať úver?** – v tejto časti NBS uvádza šesť krokov, ako sa správne rozhodnúť pri výbere úveru. Na trhu existuje veľmi veľa druhov úverov a nie je jednoduché sa v nich zorientovať. Preto NBS ponúka rady, ako neurobiť chybu pri tomto type rozhodovaní.
- **Ako si vybrať poistenie?** – v tejto časti NBS upozorňuje na rôzne druhy poistení, ktoré sa bežne využívajú v každodennom živote. Či už ide o životné poistenie, povinné

zmluvné poistenie, havarijné poistenie alebo iný druh poistenia, vždy je dôležité mať dostatok informácií pred uzavretím zmluvy. Je dôležité mať povedomie aj o tom, čo spraviť, ak sa finančný spotrebiteľ rozhodne od zmluvy odstúpiť, resp., ako si žiadať plnenie, ak nastane poistná udalosť a pod.²⁴

Národná banka Slovenska pri ochrane finančného spotrebiteľa nekončí len s uvedenými bodmi. Zaujíma sa aj o ďalšie činnosti, napríklad ako riešiť problém s finančnou službou, kde hľadať pomoc pri probléme s finančnou službou, ako riešiť cezhraničný spor a pod. Samozrejme, NBS nemôže zabudnúť na to, že aj Slovenská republika je súčasťou Európskej únie a musí brať do úvahy spoločný vnútorný trh. Preto finančnému spotrebiteľovi radí a vysvetľuje, ako môže získať prístup k finančným službám v inom členskom štáte, ako môže nakupovať na jednotnom trhu bez akýchkoľvek obmedzení, ako funguje cezhraničné podnikanie finančných inštitúcií a pod.

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že finančný spotrebiteľ disponuje právom využívať všetky možnosti existujúce na finančnom trhu a NBS je povinná chrániť finančného spotrebiteľa dostupnými nástrojmi.

Aktivity NBS na podporu finančnej gramotnosti

S cieľom preventívne vplývať na finančných spotrebiteľov a pomáhať im robiť správne rozhodnutia o svojich financiách, realizuje NBS vzdelávacie workshopy a aktivity zamerané na rozvoj finančnej gramotnosti, a to najmä žiakov a študentov rôznych úrovní vzdelávania.

Pre základné školy sa organizujú dva druhy školení:

1. **„Nakupovanie s rozumom alebo ako hospodáriť s peniazmi“** – ide o zážitkové vzdelávanie pre žiakov prvého stupňa základných škôl, ktoré trvá 45 – 60 minút. Tento workshop má naučiť žiakov prijímať finančné rozhodnutia zvažovaním rôznych alternatív, osvojiť si schopnosť zoradiť osobné želania a potreby podľa ich dôležitosti a vedieť stanoviť, čo si môžu dovoliť kúpiť a čo nie.
2. **„Kvíz finančnej gramotnosti“** – tento workshop je určený pre žiakov druhého stupňa základných škôl. V rámci tohto školenia prednášajúci prevedie žiakov hravou formou cez rôzne témy Národného štandardu finančnej gramotnosti, a tým sa zvýši ich povedomie o problematike finančných služieb. Žiaci sa takisto oboznámia s pojmami

²⁴ Spracované podľa: NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/spotrebiteľ/spotrebiteľ>

pri poskytovaní finančných produktov a získajú informácie, ako sa chrániť na finančnom trhu v postavení finančného spotrebiteľa. Osvoja si základné informácie v oblasti finančného trhu, zodpovedného hospodárenia, sporenia a investovania, poistenia, ako aj úverov. Pracuje sa v menších skupinkách a riešia sa rôzne praktické, logické a matematické úlohy, pričom najšikovnejšia skupina je vždy odmenená.

Pre stredné školy organizuje NBS jeden druh vzdelávania s názvom „**Finančná gramotnosť v súvislostiach**“. Prednášajúci sa tematicky zameriavajú na tri špecifické oblasti Národného štandardu finančnej gramotnosti, a to na účty, úvery a bezpečnosť platieb. Vzdelávanie je vedené formou prednášky v troch blokoch a po každom bloku si študenti získané vedomosti prakticky otestujú pomocou online aplikácie getkahoot.it a odpovedajú na kontrolné otázky priamo cez svoje smartfóny.

Národná banka Slovenska sa venuje aj obyvateľom, ktorí už nenavštevujú základné a stredné školy. Takisto sa snaží prispievať užitočnými radami k spotrebiteľským témam pre dospelých, ktorí majú záujem o zvýšenie svojej finančnej gramotnosti, resp. potrebujú rady, pretože vstupujú do pozície finančného spotrebiteľa.

Tieto potrebné informácie prináša v jednotlivých PDF dokumentoch, ktoré sú verejne dostupné na internetovej stránke NBS. Ide o dokumenty ako *Ochrana finančného spotrebiteľa* (v dokumente je definovaný finančný spotrebiteľ, finančné inštitúcie a definície, ako a pred kým NBS chráni finančného spotrebiteľa), *5P zodpovedného finančného spotrebiteľa* (dokument opisuje päť hlavných bodov zodpovedného správania finančného spotrebiteľa), *Ponúkli vám životné poistenie? Ako sa rozhodnúť* (v dokumente sa dočítate, kedy je správne uzavrieť životné poistenie, čo urobiť ešte pred podpisom zmluvy a pod.), *Potrebuje peniaze? Spotrebiteľský úver – ako na to* (v dokumente nájdete dôležité informácie, ktoré sú potrebné predtým, ako podpíšete zmluvu o úvere).

1.4 Finančná gramotnosť v Slovenskej republike

K ochrane práv spotrebiteľa na finančnom trhu, ktorý sa ustavične rozširuje, prispieva vo veľkej miere finančné vzdelávanie. Je veľmi dôležité robiť kvalifikované rozhodnutia v oblasti financií, ale bez základných finančných znalostí a zručností je to veľmi náročné. Preto sa v tejto podkapitole budeme venovať úrovni finančnej gramotnosti v Slovenskej republike a vo svete.

Finančné vzdelávanie sa stáva v súčasnosti nevyhnutnosťou na lepšie uplatnenie v pracovnom i osobnom živote. Vedieť riešiť vlastnú finančnú situáciu racionálne

predstavuje jednoznačne veľmi veľkú výhodu. Skutočnosť, že sme finančne gramotní prispieva k ochrane našich práv na finančnom trhu.

Finančne gramotný spotrebiteľ musí byť zdatný v nasledujúcich aspektoch:

1. hospodárenie s peniazmi – dokázať existovať z rozpočtu jednotlivca (napríklad zapisovanie príjmov a výdavkov),
2. plánovanie finančných príjmov a výdavkov – vedieť sa vyrovnáť s neočakávanými javmi v budúcnosti (napríklad neočakávaný pokles príjmu, neočakávaný výdavok a očakávané výdavky),
3. vhodný výber – mať základné informácie o finančných produktoch a vedieť si za daných okolností vybrať správne (napríklad monitorovanie produktov a výber vhodného produktu),
4. získať pomoc – vedieť, na koho sa možno obrátiť (sledovanie zmien a využívanie služieb finančných sprostredkovateľov a poradcov).²⁵

Získané vedomosti a zručnosti umožňujú rýchlejšie a jednoduchšie rozhodovanie pri výbere finančného produktu. S veľkou pravdepodobnosťou sa preto finančne gramotní spotrebiteľ nestane obeťou nekalých praktík obchodníkov na finančnom trhu. Aká je momentálna úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku a v ostatných európskych krajinách? Na túto otázku odpovedajú medzinárodné testovania a štúdie, ktoré vypracovali orgány Európskej únie, ale aj súkromné finančné subjekty. Medzi najdôležitejšie testovanie finančnej gramotnosti považujeme medzinárodnú štúdiu PISA.

Medzinárodná štúdia PISA

Medzinárodná štúdia PISA sa sústreďuje na testovanie žiakov v posledných rokoch povinnej školskej dochádzky, t. j. ide o 15-ročných žiakov. Štúdia PISA skúma výsledky vzdelávania z hľadiska požiadaviek trhu práce, to znamená funkčnú gramotnosť žiakov z hľadiska teórie celoživotného vzdelávania.²⁶ Prvýkrát sa žiaci testovali v roku 2000 a testovania sa konajú každé tri roky. Slovenská republika sa prvýkrát zapojila do tohto testovania v roku 2003, pričom hlavnou skúmanou oblasťou bola matematická gramotnosť. Až od roku 2012 sa Slovenská republika zapojila do skúmania v oblasti finančnej

²⁵ SZOVICS, Peter. Quo vadis finančné vzdelávanie? [online]. In *Biatic*. Bratislava : NBS, január 2012, roč. 20, č. 1. 36 s. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na:

https://nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatic/Rok2012/1-2012/02_biatic12-1_szovisc.pdf

²⁶ NÁRODNÝ ÚSTAV CERTIFIKOVANÝCH MERANÍ VZDELÁVANIA. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nucem.sk/sk/merania/medzinarodne-merania/pisa/o-merani-pisa>

gramotnosti, elektronického testovania čitateľskej a matematickej gramotnosti a riešenia problémov. Cieľom štúdie PISA je analýza získaných informácií vzhľadom na možnosti vzdelávania v krajinách. Výsledky štúdie PISA sa porovnávajú len s výsledkami získaných v krajinách OECD.

Cieľom tohto testovania nie je hodnotiť výkony jednotlivých žiakov alebo škôl, ale sledovať výsledky vzdelávacích systémov zúčastnených krajín a ich zmeny v čase a prinášať námety na zlepšenie vzdelávacej politiky.²⁷

V rámci medzinárodných štúdií o finančnej gramotnosti sa hľadajú odpovede na otázky, ako sú obyvatelia pripravení na globálny rozvoj finančných trhov. Súčasťou testovania finančnej gramotnosti by malo byť nielen testovanie vedomostí a zručností, ale aj poznanie kľúčových kompetencií v praktickom kontexte situácií zo života, a to výber najvhodnejšieho termínovaného vkladu, výber najvýhodnejšieho úveru, rozlíšenie kreditných a debetných kariet, úročenie vkladov a pod.²⁸

„Finančnú gramotnosť definuje PISA ako znalosť a pochopenie finančných pojmov a rizík; sú to schopnosti, motivácia a sebadôvera využívať získané vedomosti za účelom vykonávania efektívnych rozhodnutí v celom rade finančných súvislostí s cieľom zlepšiť finančnú situáciu jednotlivca i spoločnosti, a tým im umožniť účasť na ekonomickom dianí.“²⁹

Ako sme už spomínali, cieľom štúdie PISA je zhodnotiť úroveň vedomostí a zručností 15-ročných žiakov v oblasti financií, ktoré sú pre nich nevyhnutné na to, aby mohli urobiť vlastné finančné plány a rozhodnutia. Zameriava sa na posúdenie schopností žiakov preukázať a aplikovať ich vedomosti a zručnosti v praxi. Nemenej dôležitým cieľom tohto testovania je aj samotné medzinárodné porovnanie získaných výsledkov.³⁰ Podrobnejšie spracovanie a vyhodnotenie výsledkov štúdie PISA je rozpracované v štvrtej kapitole diplomovej práce.

²⁷ NÁRODNÝ ÚSTAV CERTIFIKOVANÝCH MERANÍ VZDELÁVANIA. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nucem.sk/sk/merania/medzinarodne-merania/pisa/o-merani-pisa>

²⁸ SZOVICS, Peter. Quo vadis finančné vzdelávanie? [online]. In Biatec. Bratislava : NBS, január 2012, roč. 20, č. 1. 36 s. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/02_biatec12-1_szovisc.pdf

²⁹ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-studii-oecd-pisa-2012-financna-gramotnost/>

³⁰ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-studii-oecd-pisa-2012-financna-gramotnost/>

V roku 2012 išlo v Slovenskej republike o prvé rozsiahle testovanie takéhoto typu. Slovenská republika bola členom skupiny 18 krajín sveta. Do testovania sa zapojilo 1 059 žiakov z rôznych typov škôl. Slovenskí žiaci dosiahli vo finančnej gramotnosti výkon 470 bodov, čo predstavoval výkon signifikantne nižší ako priemerný výkon žiakov krajín OECD (500 bodov). Najvýraznejší rozdiel oproti krajinám OECD bol na najnižších úrovniach znalostí, kým základnú úroveň znalostí z finančnej gramotnosti nedosahovalo na Slovensku 22,8 % žiakov, v priemere krajín OECD to bolo 15,3 % žiakov³¹.

Slovenská republika sa zúčastnila aj druhého cyklu testovania finančnej gramotnosti v rámci medzinárodnej štúdie OECD PISA 2015³². Na rozdiel od roku 2012, testovanie v oblasti finančnej gramotnosti prebehlo výlučne elektronickou formou merania. V roku 2015 sa do tejto štúdie zapojilo 15 krajín sveta, ktoré sa v rámci štúdie PISA 2015 dobrovoľne rozhodli otestovať finančnú gramotnosť svojich 15-ročných žiakov. V Slovenskej republike sa testovania zúčastnilo oproti roku 2012 viac žiakov, a to 1 540. Slovenská republika dosiahla vo finančnej gramotnosti v štúdii PISA 2015 výkon na úrovni 445 bodov. Priemerné skóre slovenských žiakov sa tak nachádza pod priemerom zúčastnených krajín OECD. Pri porovnaní cyklov 2015 a 2012 sme zaznamenali významný pokles výkonu slovenských žiakov. V druhom cykle štúdie sa v rizikovej skupine nachádzalo viac ako tretina (34,7 %) slovenských žiakov, čo predstavovalo štatisticky významný rast o 11,8 % oproti roku 2012. Navyše štúdia ukázala, že podiel slovenských žiakov v rizikovej skupine bol o 12,4 % vyšší ako v priemere krajín OECD, pričom v roku 2012 predstavoval tento rozdiel 7,5 %.³³

Slovenská republika sa teda na základe testovania PISA nemôže chváliť ukážkovou úrovňou finančnej gramotnosti. Preto sa štátne, ale aj súkromné finančné inštitúcie snažia zapojiť do rôznych vzdelávacích projektov na ochranu spotrebiteľa na slovenskom finančnom trhu. Hlavným cieľom ich snahy je zvýšenie ochrany spotrebiteľa na úroveň

³¹ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-studii-oecd-pisa-2012-financna-gramotnost/>

³² Informácie za rok 2015 pre štúdiu PISA sú spracované podľa: MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-oblasti-financnej-gramotnosti-v-medzinarodnom-merani-oecd-pisa-015/?fbclid=IwAR2ROFyjulASPBTWUx7YYcWmqzowQ1LOBoHRaV_MQUbj0aOIqEJVrCLOyH

³³ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-oblasti-financnej-gramotnosti-v-medzinarodnom-merani-oecd-pisa-2015/?fbclid=IwAR3rE7Y4-egpXpKry3LUNQ8wUgNeJ8o2oXjjLTfjJgREhAa4z40Qc-kDv8k>

členských štátov Európskej únie. Nasledujúce inštitúcie podnikajú kroky, ktorými sa snažia šíriť osvetu finančného vzdelávania:

- Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky,
- Národná banka Slovenska – ako sme už spomínali v podkapitole 1.3 diplomovej práce, Národná banka Slovenska je orgánom dozoru pri ochrane finančných spotrebiteľov a snaží sa organizovať školenia a aktivity pre žiakov, seniorov a ďalších záujemcov, ktorí sa chcú vzdelávať v oblasti financií,
- NN Životná poisťovňa a dôchodkové spoločnosti,
- Child and Youth Finance International,
- Nadácia pre deti Slovenska,
- Ja Slovensko.

Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky

Podľa Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky (ďalej len „MŠVVaŠ SR“) je finančná gramotnosť schopnosť využívať poznatky, zručnosti a skúsenosti na efektívne riadenie vlastných finančných zdrojov s cieľom zaistiť celoživotné finančné zabezpečenie seba a svojej domácnosti.³⁴

Zvyšovanie úrovne finančnej gramotnosti je aj v záujme Vlády Slovenskej republiky, a preto uznesením č. 447 z 2. júla 2008 schválila materiál Návrh stratégie vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií. Na základe uvedeného uznesenia bol v roku 2008 vypracovaný Národný štandard finančnej gramotnosti, ktorý okrem finančných tém integruje aj spotrebiteľskú výchovu, protikorupčnú výchovu, výchovu k podnikaniu, ako aj výchovu proti podvodom pri využívaní verejných zdrojov.

Národný štandard finančnej gramotnosti je stratégia vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií, ktorú vydalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Od roku 2008 vzniklo niekoľko verzií Národného štandardu finančnej gramotnosti (ďalej len „NŠFG“):

- Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.0, platný od 1. septembra 2009,
- Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.1, platný od 1. septembra 2014,
- Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2, platný od 1. septembra 2017.

³⁴ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/financna-gramotnost/>

NŠFG vymedzuje šírku poznatkov, zručností a skúseností v oblasti finančného vzdelávania a manažmentu osobných financií, z ktorého vyplýva, že absolvent strednej školy (teda vyššieho sekundárneho vzdelávania) by mal byť schopný:

- nájsť, vyhodnotiť a použiť finančné informácie,
- poznať základné pravidlá riadenia financií,
- rozoznávať riziká v riadení financií,
- stanoviť si finančné ciele a naplánovať si ich dosiahnutie,
- rozvinúť potenciál získania vlastného príjmu a schopnosť šoriť,
- efektívne používať finančné služby,
- plniť svoje finančné záväzky,
- zveľaďovať a chrániť svoj aj zverený majetok,
- porozumieť a orientovať sa v zabezpečovaní základných ľudských a ekonomických potrieb jednotlivca a rodiny, podniku,
- hodnotiť úspešnosť vlastnej sebarealizácie, inšpirovať sa príkladmi úspešných osobností,
- porozumieť základným pojmom v jednotlivých témach,
- orientovať sa v oblasti finančného trhu (Národná banka Slovenska, komerčné banky, poisťovne, finanční sprostredkovatelia a ostatné finančné inštitúcie),
- orientovať sa v problematike ochrany práv spotrebiteľa a byť schopný tieto práva uplatňovať,
- ovládať práva, povinnosti, klady a riziká osoby fungujúcej ako podnikateľ,
- zostaviť a prezentovať vlastný podnikateľský zámer, myslieť strategicky, analyzovať a riešiť problémy.³⁵

Podľa NŠFG finančná gramotnosť nepredstavuje absolútny stav. Ide o nepretržitý tok schopností a znalostí, ktoré sú ovplyvnené faktormi, ako sú rodina, vek, kultúra, zamestnanie či miesto bydliska. Dostatok vedomostí a informácií pomáha spotrebiteľovi efektívne reagovať na životné udalosti a nepretržité zmeny v politickom, ekonomickom a sociálnom prostredí.

Mladí ľudia predstavujú budúcu pracovnú silu na trhu práce, ktorá musí disponovať so základmi finančnej gramotnosti. Práve preto sa NŠFG zameriava na finančné,

³⁵ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

ekonomické a právne vzdelávanie žiakov základných a stredných škôl. Dôraz sa kladie na praktické využitie poznatkov a prepojenie s realitou, nielen na nadobudnutie teoretických vedomostí. NŠFG naznačuje, akými poznatkami, zručnosťami a skúsenosťami by mali pedagogickí zamestnanci a žiaci disponovať, aby mohli nepretržite rozširovať svoje vedomosti o osobných financiách podľa toho, ako sa budú meniť ich zodpovednosti a príležitosti. Mladí ľudia musia mať vyvinuté podnikateľské zručnosti v takom rozsahu, aby vedeli založiť vlastný podnik a priebežne sa prispôsobovať meniacim sa požiadavkám trhu práce.³⁶ NŠFG je usporiadaný do šiestich tém: Finančná zodpovednosť spotrebiteľov; Plánovanie, Príjem a práca; Rozhodovanie a hospodárenie spotrebiteľov; Úver a dlh; Sporenie a investovanie, Riadenie rizika a poistenie³⁷. Škola sama určuje poradie, ako implementuje tieto témy do vlastného školského vzdelávacieho programu. Každá téma obsahuje čiastkové kompetencie, ktoré sú opísané na úrovniach. Každá úroveň obsahuje opísané poznatky, zručnosti a skúsenosti, ktoré by žiaci mali byť schopní preukázať:

1. úroveň je určená pre žiakov prvého stupňa základnej školy,
2. úroveň predstavuje požiadavky na žiakov druhého stupňa základnej školy, prvého až štvrtého ročníka gymnázia s osemročným štúdiom, prvého ročníka bilingválneho gymnázia, ako aj nižšieho stredného odborného vzdelania a stredného odborného vzdelania,
3. úroveň je určená žiakom študijných odborov, ktorí dosiahnu úplné stredné všeobecné vzdelanie (gymnázium) alebo úplné stredné odborné vzdelanie (stredná odborná škola).³⁸

Jednotlivé témy NŠFG prinášajú možnosti, ako zaradiť kapitoly do učebných osnov jednotlivých predmetov na základných a stredných školách. Je na rozhodnutí pedagógov, či pri zaradení finančného vzdelávania použijú aj internetové portály MŠVVaŠ SR (www.edu-centrum.sk) alebo MF SR (www.fininfo.sk). Všetky tieto podporné učebné materiály môžu pedagogickí zamestnanci využiť na zvyšovanie finančnej gramotnosti svojich žiakov.

³⁶ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

³⁷ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

³⁸ MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>

Zvyšovaniu finančnej gramotnosti v Slovenskej republike sa venujú okrem Národnej banky Slovenka a MŠVVaŠ SR aj ďalšie neziskové organizácie, ktorých cieľom je finančne vzdelávať nielen deti a mladých ľudí, ale vo veľkej miere sa venujú aj vzdelávaniu seniorov. Samozrejme, nemôžeme pozabudnúť aj na to, že tieto neziskové organizácie sa sústreďujú aj na učiteľov, ktorí si môžu zvyšovať svoju akreditáciu v tomto odbore, a rovnako sa snažia priblížiť k rodičom, pretože deti a mladí ľudia veľa finančných záležitostí riešia práve s nimi. Je zaujímavé sledovať, aké rôzne programy vedia neziskové organizácie vytvoriť, aby zvyšovali finančnú gramotnosť na Slovensku.

NN Životná poisťovňa a dôchodkové spoločnosti³⁹

NN je spoločnosť, ktorá sa zaoberá poisťovníctvom a správou investícií. Svoje služby ponúka vo viac ako 18 krajinách. Pôsobí na vyspelejších trhoch západnej Európy a Japonska, ale aj na rastových trhoch v strednej a vo východnej Európe a v Turecku. Ako spoločensky zodpovedná spoločnosť sa čoraz viac snaží podporiť aj finančnú gramotnosť na Slovensku.

Ich medzinárodný prieskum o úrovni finančnej gramotnosti obyvateľov uskutočnený v roku 2012 potvrdil výsledky medzinárodnej štúdie PISA. Prieskumu sa zúčastnilo desať krajín južnej, strednej a západnej Európy. Slovenská republika sa aj v tomto prieskume umiestnila na ôsmom mieste. Úvodná otázka bola zameraná na finančné sebavedomie respondentov, t. j. ako by ohodnotili svoje vedomosti o osobných financiách. Až 80 % Slovákov uviedlo, že sa v tejto téme vyzná. Prieskum však ukázal opak. Iba 9 % z nich preukázalo dostatočné vedomosti. Najlepšie finančné znalosti vykázali Gréci (24 %), následne Holanďania (22 %). Dobré výsledky v testovaní dosiahli aj Maďari (15 %) a Česi (14 %). Slovákov v prieskume predbehli aj Bulhari, Rumuni a Poliaci. Posledné priečky obsadili Španieli a Turci.⁴⁰

Vzhľadom na nízku úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku podporuje NN SR aj rôzne vzdelávacie projekty. V súčasnosti počas školského roka 2018/2019 prebieha medzinárodný súťažný projekt *Social Innovation Relay*. Pod taktovkou mentorov z praxe žiaci pracujú v tímoch na realizácii vlastného podnikateľského projektu na tému Sociálna inovácia. Do súťaže o najlepší projekt so sociálnym zameraním, ktorý by mal riešiť kvalitu

³⁹ NN. Životná poisťovňa, a.s. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/o-nas/zalozky/>.

⁴⁰ NN. Životná poisťovňa, a.s. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/tlacove-centrum/tlacove-spravy/slovaci-maju-vysoke-financne-sebavedomie-skutocnosti-su-vo-vedomostiach-chvoste-europy.html>

života, sa zapojilo celkovo 11 európskych krajín. Projekt realizuje nezisková vzdelávacia organizácia Junior Achievement v spolupráci s NN.⁴¹ V minulosti NN SR v spolupráci so zmluvnými lektormi Nadácie pre deti Slovenska organizoval projekt *New Notion (Nová predstava)*. Počas školského roku 2015/2016 predstavil reálne riziká v oblasti osobných financií študentom posledného ročníka stredných škôl a mladým ľuďom pred ich blížiacim sa odchodom z detských domovov. Projekt vysvetľoval a odhaľoval situácie, ktorým mladí ľudia čelia vo svete dospelých. Zároveň rozvíja ich myslenie tak, aby si boli schopní samostatne poradiť pri ťažkých finančných rozhodnutiach.⁴²

Child and Youth Finance International⁴³

Cieľom Svetového týždňa financií (*Global Money Week*), ktorý organizuje Child and Youth Finance International, je zvyšovanie sociálno-finančnej gramotnosti detí a mladých ľudí s cieľom podporiť aktivity smerujúce k udržateľnej finančnej budúcnosti. Počas tohto týždňa sa viac ako 7 miliónov detí a mladých ľudí vo viac ako 130 krajinách celého sveta zapája do rôznych aktivít zvyšovania svojich zručností narábania s peniazmi.

Základnými cieľmi tohto projektu sú:

- spájať deti, mladých ľudí, dospelých a seniorov v aktivitách, ktoré im pomôžu budovať finančnú budúcnosť v Slovenskej republike a vo svete;
- vzájomne diskutovať, hrať sa, tvoriť, čítať a spoločne zdieľať vedomosti, názory, zručnosti a postoje o peniazoch, sporení a finančných rozhodnutiach;
- podporovať mladých ľudí v aktívnom prístupe v komunite a motivovať k filantropii;
- poskytovať priestor deťom a mladým ľuďom vyjadrovať sa k otázkam týkajúcich sa financií a poskytovať im právo „byť vypočutí“.

„Chudoba je stále aktuálnym problémom aj v Európe. Až 21 % detí v porovnaní so 16 % dospelých žije v Európskej únii v chudobe a ich počet sa naďalej zvyšuje. Kľúčom k boju s chudobou je vzdelávanie ľudí, aby vedeli zodpovedne narábať so svojimi

⁴¹ Instore Slovakia. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <http://instoreslovakia.sk/2018/10/nn-slovensko-podporuje-studentov-socialnom-podnikani/>

⁴² NN. Životná poisťovňa, a.s. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/tlacove-centrum/tlacove-spravy/medzinarodny-den-financnej-gramotnosti-nn-slovensko-podporuje-financne-vzdelavanie-mladych-ludi.html>

⁴³ Global Money Week 2017 podporuje zvyšovanie finančnej gramotnosti aj na Slovensku. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.codetipotrebuju.sk/global-money-week-2017-podporuje-zvyšovanie-financnej-gramotnosti-aj-na-slovensku/>

financiami a aby už od detstva nadobúdali finančnú gramotnosť,“⁴⁴ zdôraznila Dana Rušinová, správkyňa a výkonná riaditeľka Nadácie pre deti Slovenska. Nadácia už od roku 2001 úspešne rozvíja programy finančnej gramotnosti pre deti, mladých ľudí i celé komunity a od roku 2014 je národným koordinátorom Slovenského týždňa financií. V akreditovaných programoch *Poznaj svoje peniaze* a *Škola rodinných financií*, ktoré majú aj významné ocenenia doma i v zahraničí, sa dlhodobo venuje zvyšovaniu sociálno-finančnej gramotnosti, vzdeláva učiteľov a lektorov, vzdelávanie podporuje malými grantmi a ponúka programy deťom i mladým ľuďom.

Nadácia pre deti Slovenska⁴⁵

Nadácia pre deti Slovenska poskytuje programy zvyšovania sociálno-finančnej gramotnosti v spolupráci s Nadáciou Slovenskej sporiteľne. V rámci nadácie sa jej predstavitelia venujú rôznym programom, napríklad:

- Program *Poznaj svoje peniaze* rozvíja finančnú gramotnosť detí a mladých ľudí vo vzdelávacom systéme v materských, základných a stredných školách, zároveň rozvíja ich životné zručnosti, reaguje na meniace sa podmienky života detí a mladých ľudí a ich životné potreby. Výrazne podporuje rozvoj ich osobnosti, najmä zodpovedné správanie, etické rozhodovanie a kritické myslenie. Rozvíja schopnosti efektívneho využívania informačno-komunikačných technológií.
- Program *Škola rodinných financií* predstavuje prvý vzdelávací komunitný program, ktorý sa zameriava na sociálno-finančné vzdelávanie priamo v komunitách. Od roku 2008 prináša tento program zmysluplné a metodicky prepracované vzdelávanie, ktoré vedie k porozumeniu základných finančných produktov, s ktorými sa obyvatelia v živote bežne stretávajú a ktoré výrazne ovplyvňujú fungovanie rodiny. Kurz vzdelávania lektorov má akreditáciu a je prepojený aj na podporu formou malých grantov na bezplatné semináre.⁴⁶

⁴⁴ Global Money Week 2017 podporuje zvyšovanie finančnej gramotnosti aj na Slovensku. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.codetipotrebuju.sk/global-money-week-2017-podporuje-zvyšovanie-finančnej-gramotnosti-aj-na-slovensku/>

⁴⁵ Global Money Week 2017 podporuje zvyšovanie finančnej gramotnosti aj na Slovensku. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.codetipotrebuju.sk/global-money-week-2017-podporuje-zvyšovanie-finančnej-gramotnosti-aj-na-slovensku/>

⁴⁶ Škola rodinných financií. 2019. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <http://www.skolarodinnychfinancii.sk/>

- Program *New Notion (Nová predstava)* je sociálno-finančné vzdelávanie mladých pred odchodom do reálneho života. Od roku 2015 zreálnuje mladým ľuďom riziká a situácie vo svete financií, dopĺňa ich finančnú gramotnosť a kritické myslenie.⁴⁷

JA SLOVENSKO⁴⁸

Nezisková organizácia *Ja Slovensko* sa zameriava predovšetkým na mladých ľudí v Slovenskej republike, ktorým poskytuje **nadštandardné podnikateľské, ekonomické a finančné vzdelávanie** prostredníctvom praktických programov. Programy podporujú podnikateľské a ekonomické myslenie a **ponúkajú preventívne riešenia pre zamestnanosť mládeže.**

Cieľom vzdelávacieho programu s názvom *JA Viac ako peniaze* je zvýšiť finančnú gramotnosť žiakov základných a stredných škôl a naučiť ich finančne plánovať svoju budúcnosť. Program je vytvorený v súlade s Národným štandardom finančnej gramotnosti verzia 1.2 a odporúča sa aj v Pedagogicko-organizačných pokynoch 2018/2019.

Primárnou cieľovou skupinou projektu sú žiaci 8. a 9. ročníkov základných škôl a žiaci 1. – 4. ročníkov stredných škôl. Zapojiť sa môžu aj centrá voľného času a detské domovy. Sekundárnou cieľovou skupinou sú učitelia, ktorí sa rozhodnú rozšíriť si svoje pedagogické zručnosti o oblasť finančnej gramotnosti v rámci akreditovaného kontinuálneho inovačného vzdelávania učiteľov. Terciárnou cieľovou skupinou sú rodičia, širšia rodina a známi, s ktorými žiaci diskutujú o svojich školských zadaniach a domácich úlohách.

Obsah programu sa rozdeľuje do desiatich tematických celkov, ktoré obsahujú úlohy s prierezom od histórie peňazí, úlohy bánk a ich služieb obyvateľstvu, cez praktické informácie a skúsenosti z oblasti používania kreditných kariet až po využívanie rôznych foriem úverov a študentských pôžičiek. Tieto celky majú na jednej strane pripraviť mladých ľudí zvládať riešenia úloh a problémov v oblasti práce s peniazmi, na druhej strane kladú dôraz na rozvíjanie vedomostí v oblasti finančného vzdelávania v podobe tzv. finančnej gramotnosti. Zvyšovanie finančnej gramotnosti u mladých ľudí sa v programe realizuje prostredníctvom zážitkových metód.

⁴⁷ NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.nds.sk/galeria-projektov/projekty/new-notion/>

⁴⁸ JA Slovensko. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.jaslovensko.sk/ucitel/stredne-skoly/vzdelavacie-programy/viac-ako-peniaze/>

Vzdelávací program možno vyučovať ako celoročný program, ale aj formou krúžku. Je teda na možnostiach a na rozhodnutí školy, či sa tento program bude vyučovať ako samostatný predmet v rámci školského vzdelávacieho programu, alebo ako súčasť už existujúceho predmetu, ktorý svojím obsahom ponúka priestor na realizáciu tohto programu.

1.5 Finančná gramotnosť v zahraničí

Nielen Slovenská republika má problémy s úrovňou finančnej gramotnosti. V rámci celej Európskej únie sa otázka finančnej gramotnosti dostáva do popredia. Vládne inštitúcie členských krajín Európskej únie vynakladajú veľké úsilie na to, aby sa popasovali s týmto problémom. V tabuľke č. 1 opisujeme vybrané krajiny a ich činnosti, ktoré vykonávajú na podporu rastu finančnej gramotnosti.

Tabuľka č. 1 Porovnanie vybraných krajín v činnostiach na podporu rastu finančnej gramotnosti

Krajina	Zodpovedná inštitúcia	Základné činnosti
Nemecko	Sparkassen-Finanzgruppe	• tvorba štúdií a analýz, edukačných materiálov pre pedagógov • organizácia strategických konferencií a diskusií o budúcnosti finančného vzdelávania • promovanie racionálneho spotrebiteľa s cieľom predchádzať veľkému zadĺženiu
Taliansko	Pattichiari Consortium	• v spolupráci so spotrebiteľskými asociáciami sa uskutočnili programy pre dospelých s cieľom zlepšiť povedomie o finančných produktoch • internetová stránka⁴⁹ slúži ako databáza materiálov, ktoré sa využívajú pri finančnom vzdelávaní • programy pre školy sú založené na metóde „learn by doing“, t. j. učením sa v praxi
Maďarsko	Magyar Nemzeti	• konferencie o finančnom vzdelávaní, semináre a rozhovory s učiteľmi

⁴⁹ Ide o internetovú stránku <http://www.economiascuola.it/>

	Bank v spolupráci s ostatnými inštitúciami	• finančné vzdelávanie je zahrnuté do vyučovacieho systému, avšak bez akýchkoľvek právnych požiadaviek o obsahu a formáte • rozdávať sa informačné letáky medzi žiakov • organizujú sa vedomostné súťaže medzi školami s cieľom podporiť finančné vzdelávanie • internetová stránka centrálnej banky obsahuje základnú finančnú terminológiu prevedenú do každodennej reči
Švédsko	The Kronofogden	• vyučuje sa predmet „Domácnosť a peniaze“; ministerstvo financií je zodpovedné za vytvorenie tohto predmetu • lokálne úrady majú zriadené oddelenie, ktoré zadarmo poskytuje občanom rady o finančných pochybnostiach, o ich problémoch a možnostiach, ako vytvoriť efektívny rodinný rozpočet, ako si poradiť pri kúpe nehnuteľností
Veľká Británia	The Money Advice Service	• webová stránka www.moneymakesense.co.uk predstavuje nástroj na podporu mladých ľudí, ktorí začínajú robiť základné finančné rozhodnutia, takisto poskytuje vzdelávanie pre učiteľov a distribuuje materiály na stiahnutie • organizácia rôznych vyučovacích hodín na podporu finančného vzdelávania • na zvýšenie povedomia boli vytvorené videá, ktoré ilustrovali každodenné finančné situácie z reálneho života na základe skutočných prípadov ľudí

Zdroj: Spracované podľa: European Economic and Social Committee. *Financial Education for all European Economic and Social Committee Financial education strategies and best practices within the European Union*. 2016. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-02-16-362-en-n.pdf>

Na základe uvedeného porovnania v tabuľke č. 1 môžeme povedať, že všetky krajiny sa snažia robiť maximum pre to, aby úroveň finančnej gramotnosti ich krajiny bola čo najvyššia. Do popredia však musíme postaviť finančného spotrebiteľa a jeho záujem o finančné vzdelávanie. Aj napriek tomu, že vláda alebo ďalšie inštitúcie podporujú programy na získanie základov finančnej gramotnosti, finančný spotrebiteľ nemusí mať

záujem o tento druh finančného vzdelávania. Snaha kompetentných inštitúcií vyjde nazmar. Je dôležité, aby samotný finančný spotrebiteľ prejavil záujem o danú oblasť vzdelávania. Bez tohto kroku nie je možné zabezpečiť rast finančnej gramotnosti.

2 Cieľ práce

Hlavným cieľom diplomovej práce je vypracovať návrhy a odporúčania, ktoré môžu prispieť k zvýšeniu úrovne finančnej gramotnosti obyvateľov Slovenskej republiky.

Vzhľadom na rozsiahlosť hlavného cieľa sme si stanovili menšie, čiastkové ciele, ktoré sú spracované v jednotlivých kapitolách diplomovej práce.

Čiastkové ciele charakterizujeme nasledovne:

- teoretická charakteristika základných pojmov, pomocou ktorých získame prehľad o skúmanej problematike v Slovenskej republike a zahraničí,
- analýza finančného trhu a finančnej gramotnosti slovenských obyvateľov prostredníctvom informácií získaných z výskumov slovenských a zahraničných inštitúcií,
- stretnutie s odborníkom z Národnej banky Slovenska ohľadom skúmanej problematiky, t. j., ako vidí Národná banka Slovenska súčasný stav finančnej gramotnosti, ako by sa mohla zvyšovať jej úroveň a čo Národná banka Slovenska robí preto, aby podnietila záujem slovenských obyvateľov o finančné vzdelávanie,
- uskutočnenie prieskumu prostredníctvom internetového dotazníka, pomocou ktorého získame názory respondentov na súčasnú situáciu a úroveň finančnej gramotnosti študentov,
- definovať možnosti zlepšovania úrovne všetkých vekových kategórií slovenského obyvateľstva.

Dotazníkový prieskum bude zacielený na učiteľov, pretože nás zaujíma predovšetkým ich názor na túto problematiku. Zistíme, či sa názor učiteľov zhoduje s výsledkami medzinárodných testovaní a prieskumov. Výsledky poslúžia na vytvorenie konkrétnych návrhov a odporúčaní na zlepšenie aktuálnej nepriaznivej situácie.

3 Metódy a metodika práce

Každý prieskum si vyžaduje precíznu prípravu a využitie vedeckých metód. Vďaka nim môžeme teoretický základ skúmanej oblasti preniesť do praxe a dosiahnuť hlavný cieľ diplomovej práce. Prostredníctvom využívaných vedeckých metód vykonáme prieskum, vďaka ktorému posúdime a zhodnotíme úroveň finančnej gramotnosti obyvateľov Slovenskej republiky.

Vzhľadom na vopred stanovené ciele diplomovej práce sme ako prvú metódu využili literárnu rešerš, t. j. získali sme prehľad v odbornej literatúre o skúmanej oblasti či už v slovenských, alebo zahraničných podmienkach. Informácie čerpané z knižných publikácií a internetových zdrojov sme aplikovali v teoretickej časti diplomovej práce. Získané informácie a naštudované poznatky sme využili pri charakteristike základných pojmov z oblasti finančných trhov a finančnej gramotnosti. Prostredníctvom existujúcich vypracovaných štúdií a testovaní sme porovnali súčasnú úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku a v zahraničí.

Teoretické východiská skúmanej oblasti sme aplikovali vo výskumnej časti diplomovej práce, v ktorej sme využili najviac kvalitatívnych a kvantitatívnych metód. Pozorovaním vývoja úrovne finančnej gramotnosti v krajinách OECD v rokoch 2012 a 2015 sme zistili veľké rozdiely medzi jednotlivými krajinami. Pomocou metódy analógie sme hľadali podobné faktory, ktoré ovplyvňujú úroveň finančnej gramotnosti v týchto krajinách.

Vo výskumnej časti diplomovej práce sme použili metódu dopytovania, ktorá predstavuje zber informácií na základe získaných odpovedí respondentov. Dopytovanie sa uskutočnilo prostredníctvom online dotazníka, ktorý obsahoval vopred stanovené otázky na skúmanú oblasť. Podrobnou analýzou získaných odpovedí sme skúmali postoje respondentov k finančnej gramotnosti. Následnou syntézou sme skĺbili ich názory a konfrontovali ich s výsledkami štúdie PISA. Na prezentáciu výsledkov dotazníkového prieskumu sme využili grafickú metódu, vďaka ktorej sú výsledky prehľadne zosumarizované.

V úplnom závere diplomovej práce sme sa zamerali na dôkladnú interpretáciu získaných poznatkov, ktoré sme porovnali so stanovenými cieľmi. Stanovené hypotézy sme v diskusii podložili štatistickými výpočtami.

Využité teoretické a empirické metódy v diplomovej práci pomohli identifikovať najdôležitejšie faktory, ktoré majú vplyv na úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku. Vďaka nim sme mohli v piatej kapitole priniesť návrhy a odporúčania na zvýšenie úrovne finančnej gramotnosti slovenského obyvateľstva vo všeobecnosti.

4 Výsledky práce

V súčasnosti sa finančný spotrebiteľ nachádza v situácii, keď sa na finančnom trhu stretáva s veľkým počtom finančných produktov. Spomínané finančné produkty sú výsledkom neustále meniaceho sa a dynamického ekonomického prostredia, ktoré je ovplyvnené novými technológiami, globalizáciou a konkurenciou.

Na trhu pôsobí veľký počet inštitúcií poskytujúcich finančné produkty 21. storočia (napr. instantné úvery cez mobilnú aplikáciu a pod.). Na druhej strane finančný spotrebiteľ však nemá schopnosť posúdiť výhody a nevýhody týchto produktov. Práve preto sa za veľký problém považuje vzdelávací systém na Slovensku vo všeobecnosti, ktorý sa neprispôsobuje ekonomickému prostrediu v dostatočnom tempe. Vzdelávací systém na Slovensku nepodporuje, resp. podporuje finančné vzdelávanie len v nízkej miere. Vzdelávací systém sa nevenuje rizikám finančných produktov, hospodáreniu s rozpočtom v domácnosti, definovaniu výhodnosti a nevýhodnosti úverov, investíciám usparených finančných prostriedkov a pod.

Spotrebiteľ musí denno-denne zvažovať svoje správanie a nieť zodpovednosť za svoje rozhodnutia na finančnom trhu. Aby sa spotrebiteľ vedel správne rozhodnúť, musí mať dostatok skúseností a vedomostí, a teda musí byť finančne gramotný.

Sú však Slováci finančne gramotní? Získanie odpovede na túto otázku je jedným z cieľov prieskumu tejto diplomovej práce. Aby sme sa dopracovali k odpovedi, stanovili sme si nasledujúce hypotézy:

Hypotéza č. 1: Viac ako 50 % respondentov usudzuje, že sa úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku zvýšila za posledných 7 rokov.

Hypotéza č. 2: 40 % učiteľov využíva workshopy a školenia poskytované finančnými inštitúciami, napríklad Národná banka Slovenska.

Hypotéza č. 3: Známkou 1 – výborný alebo známkou 2 – chválitebný udelí svojim študentom viac ako 20 % učiteľov.

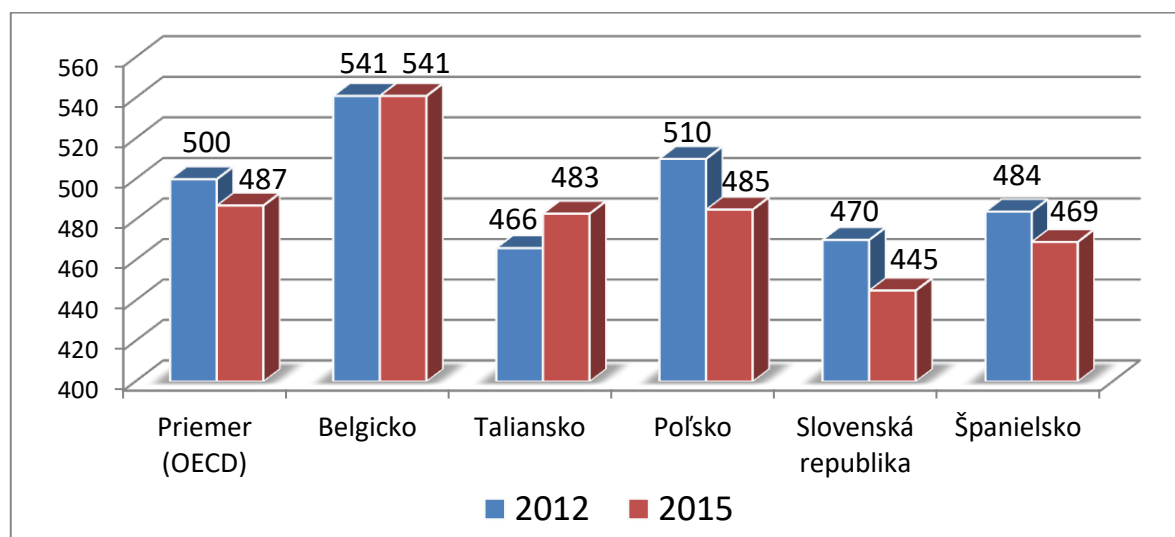
4.1 Porovnanie výsledkov testovania PISA v rokoch 2012 a 2015

Testovanie PISA, ako sme už spomínali v prvej kapitole, sa zameriava na testovanie vedomostí 15-ročných žiakov v matematickej, čitateľskej, prírodovednej

a finančnej gramotnosti. Taktiež sa zameriava na analýzu vplyvov sociálneho prostredia rodín na výsledky žiakov, motivácie žiakov dosahovať lepšie výsledky a pod. Poskytuje veľmi veľa unikátnych medzinárodne porovnateľných informácií, ktoré môžeme zohľadňovať pri tvorbe vzdelávacej politiky tej ktorej krajiny.

Testovanie finančnej gramotnosti sa po prvýkrát uskutočnilo v roku 2012.⁵⁰ Vzhľadom na to, že testovanie PISA sa opakuje každé tri roky, ďalšie výsledky sú dostupné z roku 2015⁵¹. Posledné testovanie sa konalo v roku 2018, avšak výsledky budú zverejnené až v decembri 2019. Aby bola porovnateľnosť výsledkov relevantná, do grafu zahrňujeme iba európske krajiny, ktoré sa zúčastnili testovaní v oboch rokoch.

Graf č. 1 Grafické porovnanie výsledkov testovania PISA v európskych krajinách v rokoch 2012 a 2015

Zdroj: Vlastné spracovanie podľa: OECD. OECD Skills Surveys. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://pisadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa/dataset.aspx>

Vo všeobecnosti môžeme konštatovať, že úroveň finančnej gramotnosti na medzinárodnej úrovni klesá. Priemerný výsledok testovania krajín OECD v rokoch 2012 a 2015 klesol z úrovne 500 bodov na 487 bodov. Z porovnávaných krajín na grafe č. 1 jedine Taliansko dosiahlo pozitívny výsledok, teda zvýšenie zo 466 bodov v roku 2012 na

⁵⁰ Krajiny, ktoré sa v roku 2012 zúčastnili testovania finančnej gramotnosti: Austrália, Belgicko, Česká republika, Estónsko, Francúzsko, Izrael, Taliansko, Nový Zéland, Poľsko, Slovenská Republika, Slovinsko, Španielsko, USA, Kolumbia, Chorvátsko, Lotyšsko, Rusko, Čína.

⁵¹ Krajiny, ktoré sa v roku 2015 zúčastnili testovania finančnej gramotnosti: Austrália, Belgicko, Čile, Holandsko, Kanada, Poľsko, Slovenská Republika, Španielsko, USA, Taliansko, Brazília, Čína, Litva, Peru, Rusko.

483 bodov v roku 2015. Napriek tomuto faktu úroveň finančnej gramotnosti talianskych študentov je pod priemerom výsledkov dosiahnutých krajinami OECD. Podľa výsledkov testovania PISA sa belgickí študenti udržali na rovnakej úrovni finančnej gramotnosti, teda v oboch rokoch dosiahli 541 bodov, čo je vysoko nad priemerom ostatných krajín. Bude zaujímavé sledovať, či si túto pozíciu udržia aj počas testovania v roku 2018. Zvyšné tri krajiny (Poľsko, Slovenská republika, Španielsko) vykázali horšie výsledky v roku 2015 ako v roku 2012. Výsledky týchto troch spomínaných krajín sú navyše hlboko pod priemerom krajín OECD. Z grafu č. 1 môžeme jasne vyčítať, že slovenskí študenti dosahujú najhoršie výsledky.

Tento fakt vyvolal vášnivú diskusiu medzi odborníkmi, ale aj medzi širokou verejnosťou. Predmetom diskusií bolo zistenie dôvodov a príčin, ktoré vyvolávajú negatívny stav finančnej gramotnosti na Slovensku. Odborníci apelujú na vládne inštitúcie Slovenska aj Európskej únie, aby sa zaviedlo celoplošné finančné vzdelávanie. V riešení uvedenej situácie vnímame učiteľov ako najdôležitejší faktor, pretože práve oni vzdelávajú budúce generácie. Preto sme sa rozhodli smerovať náš prieskum na učiteľov, na získavanie ich názorov a postojov k finančnému vzdelávaniu. V nasledujúcej podkapitole podrobne rozoberáme výsledky nášho prieskumu prostredníctvom online dotazníka.

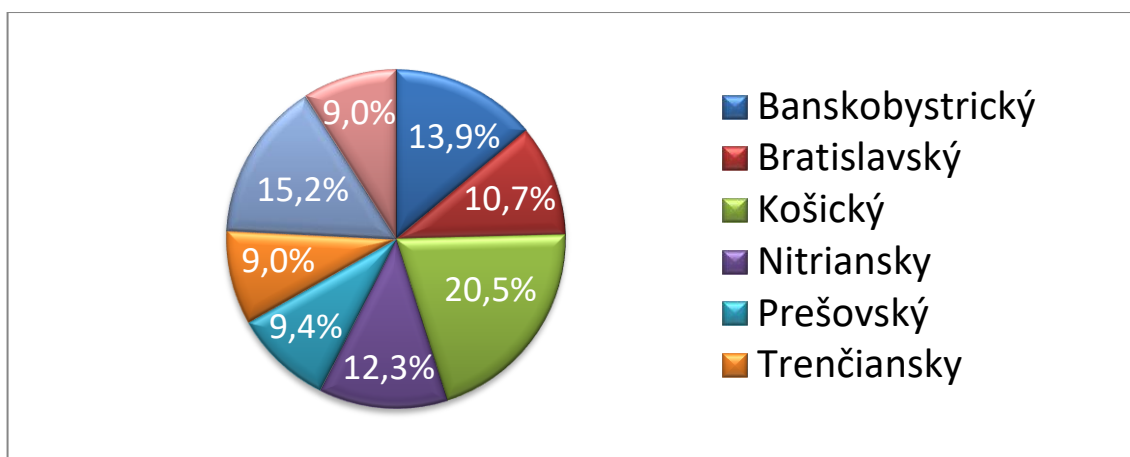
4.2 Vyhodnotenie prieskumu

V diplomovej práci sme vykonávali náš prieskum pomocou online dotazníka, ktorý sa skladal z desiatich tematických a zo štyroch identifikačných otázok. Dotazník bol zacielený na učiteľov materských, základných, stredných a vysokých škôl. Učiteľov sme oslovovali prostredníctvom emailových adries škôl zverejnených na internetovej stránke www.cvtisr.sk⁵². Na základe zoznamu sme náhodne vybrali asi 500 škôl z celého Slovenska, ktoré sme požiadali o vyplnenie dotazníka. Dotazník sme takisto zverejnili na sociálnej sieti v skupinách, ktorými členmi sú väčšinou učitelia (napr. *Spoločenstvo učiteľov a priateľov slovenčiny; ako ďalej učiteľ ???* a pod.). Prieskum sa konal vo februári v roku 2019.

Dotazník v uvedenom období vyplnilo 244 respondentov z rôznych krajov Slovenska, čo dokazuje aj graf č. 2.

⁵² Kompletný zoznam emailových adries je zverejnený na internetovej stránke http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/registre/zoznamy-skol-a-skolskych-zariadeni.html?page_id=9332

Graf č. 2 Identifikačný údaj – kraj

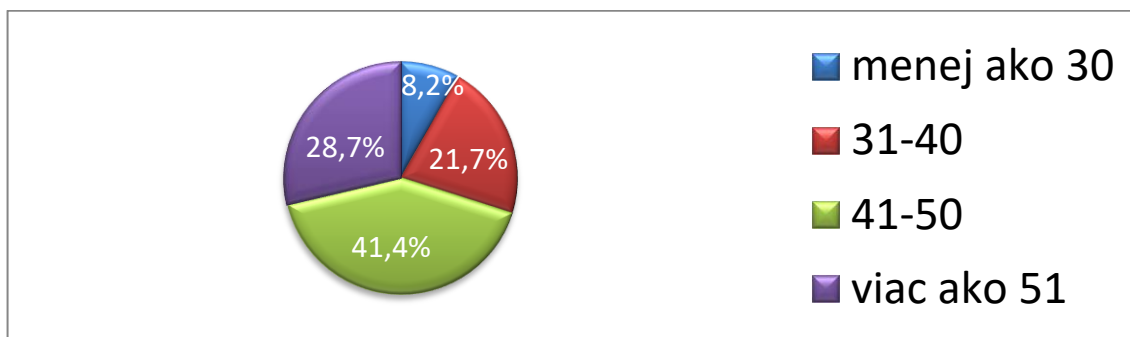

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Respondentov sme rozčlenili do štyroch vekových kategórií, pričom najpočetnejšiu skupinu tvorili učitelia v rozmedzí 41 až 50 rokov (41,4 %). Druhú najväčšiu skupinu tvorili učitelia starší ako 51 rokov (28,7 %). Učitelia vo veku 31 až 40 rokov predstavovali 21,7 % respondentov a 8,1 % respondentov predstavovalo učiteľov mladších ako 30 rokov. Na základe identifikačnej otázky ohľadom pohlavia sme zistili, že dotazník vyplnilo 86,9 % žien a 13,1 % mužov.

To, že najväčšia skupina učiteľov je starších ako 41 rokov, dokazuje negatívnu prognózu do budúcnosti. Naďalej sa očakáva starnutie učiteľského zboru, pretože mladí učitelia uprednostnia zamestnanie v zahraničí, kde sú atraktívnejšie pracovné podmienky.⁵³

Graf č. 3 Identifikačný údaj – vek

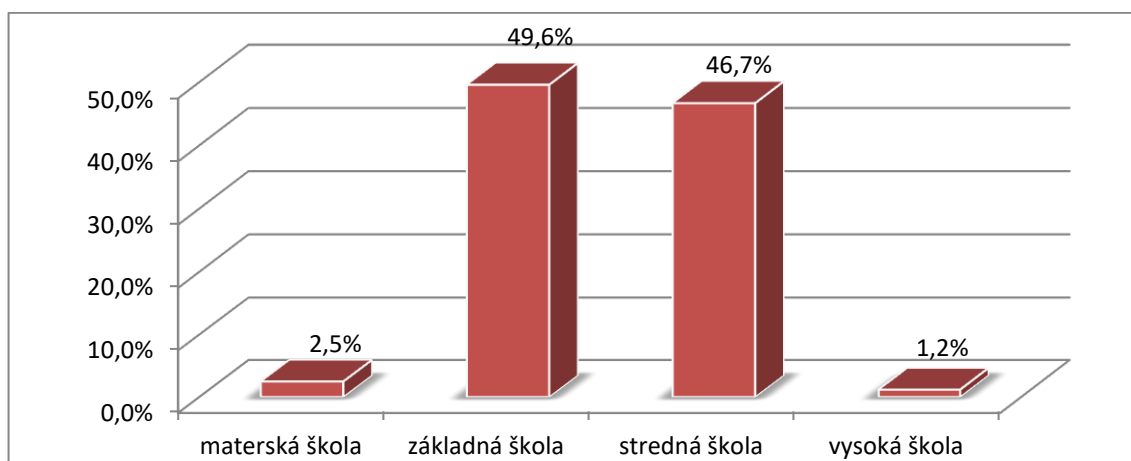

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

⁵³ Teraz.sk. *Autori projektu To dá rozum upozorňujú na nízku atraktivitu učiteľstva*. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/slovensko/autori-projektu/251408-clanok.html>.

Na základe posledného identifikačného údaju sme zisťovali, v akom školskom zariadení respondenti vykonávajú svoju pracovnú činnosť. Z grafu č. 4 vidíme, že najväčšia skupina respondentov (49,6 %) vyučuje na základných školách, 46,7 % respondentov vyučuje na stredných školách, najmenšiu skupinu respondentov tvorili učitelia z materských škôl (2,5 %) a učitelia z vysokých škôl (1,2 %).

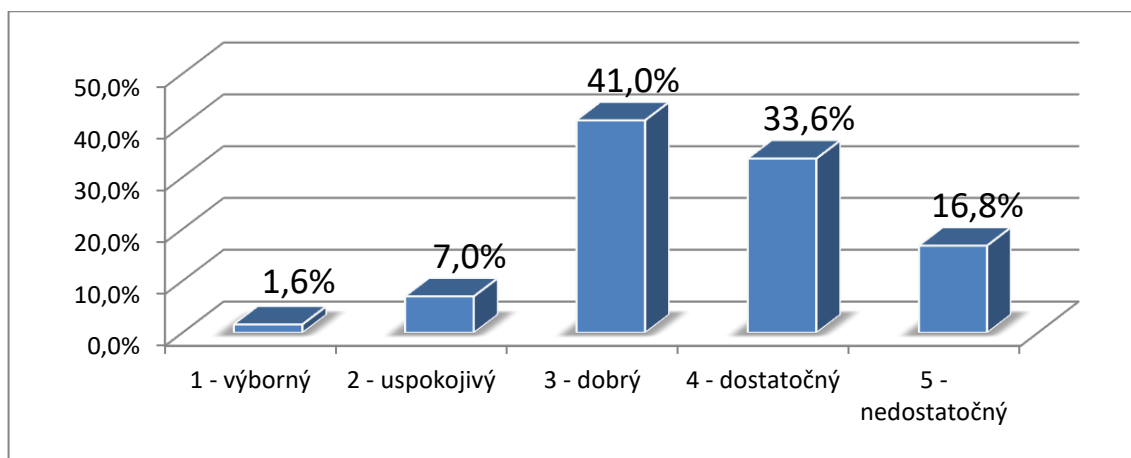
Graf č. 4 Identifikačný údaj – školské zariadenie

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

V tematických otázkach sme zisťovali názory učiteľov z rôznych školských zariadení na úroveň finančnej gramotnosti v Slovenskej republike. Medzinárodná štúdia PISA 2015 tvrdí, že výsledky slovenských študentov vo finančnej gramotnosti sú v porovnaní s členskými štátmi Európskej únie podpriemerné. Preto sme prvou otázkou chceli zistiť, ako učitelia hodnotia úroveň finančnej gramotnosti svojich študentov. Ich názor mali vyjadriť jednoduchým školským známkovaním. Vyjadrenia učiteľov sa zhodujú so štúdiou PISA 2015, pretože viac ako polovica z nich (50,4 %) hodnotilo úroveň finančnej gramotnosti svojich študentov ako podpriemernú. Znepokojujúcim faktom je, že iba 8,6 % učiteľov považuje úroveň finančnej gramotnosti za uspokojivú, resp. výbornú. Veľký počet učiteľov (41 %) udelilo svojim žiakom známku 3 – dobrý.

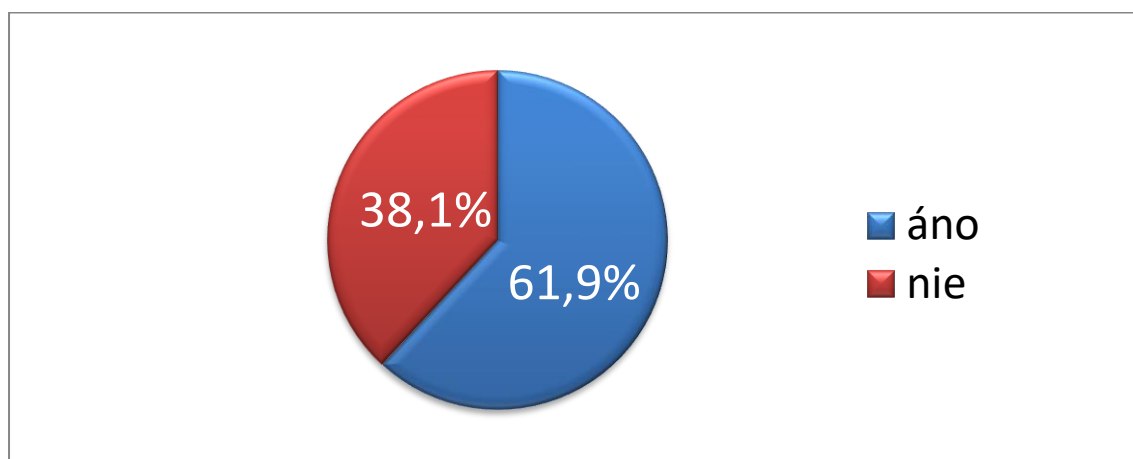
Graf č. 5 Z vašej skúsenosti, ako hodnotíte úroveň vedomostí študentov v oblasti osobných financií (úvery, hypotéky)?

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Testovania PISA vykonané v rokoch 2012 a 2015 ukazujú, že úroveň finančnej gramotnosti v roku 2015 klesla oproti roku 2012. Preto sme boli zvedaví, či tento fakt rovnako vnímajú aj učitelia v školských zariadeniach. Graf č. 6 ilustruje prekvapivé výsledky, pretože až 61,9 % učiteľov si myslí, že finančná gramotnosť slovenských študentov sa zvýšila.

Graf č. 6 Myslíte si, že sa úroveň finančnej gramotnosti v Slovenskej republike zvýšila za posledných 7 rokov?

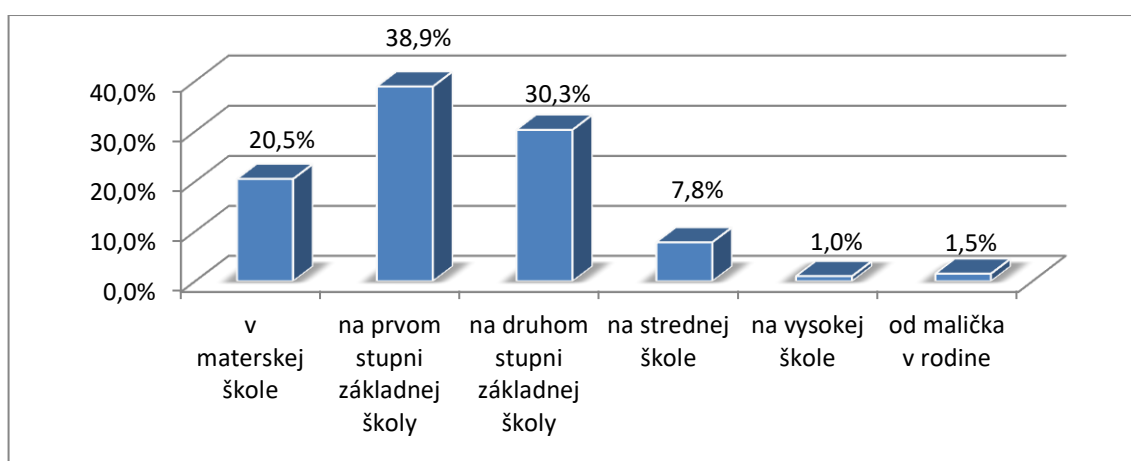

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Vzhľadom na negatívne výsledky štúdií PISA sme chceli zistiť, kedy by sa podľa učiteľov mali žiaci začať vzdelávať v tejto problematike. 20,5 % učiteľov si myslí, že už v materskej škole treba začať s výučbou v tejto oblasti. 69,2 % učiteľov si myslí, že

finančná gramotnosť by sa mala začať rozvíjať na základnej škole. Z uvedeného počtu učiteľov si 38,9 % myslí, že najvhodnejším obdobím je prvý stupeň základnej školy, a 30,3 % učiteľov považuje za postačujúci až druhý stupeň základnej školy. S rozvojom finančnej gramotnosti by sa podľa 7,8 % učiteľov malo začať na strednej škole. Zvyšní respondenti uviedli, že najvhodnejším spôsobom je priebežné oboznamovanie sa s osobnými financiami už od útleho veku.

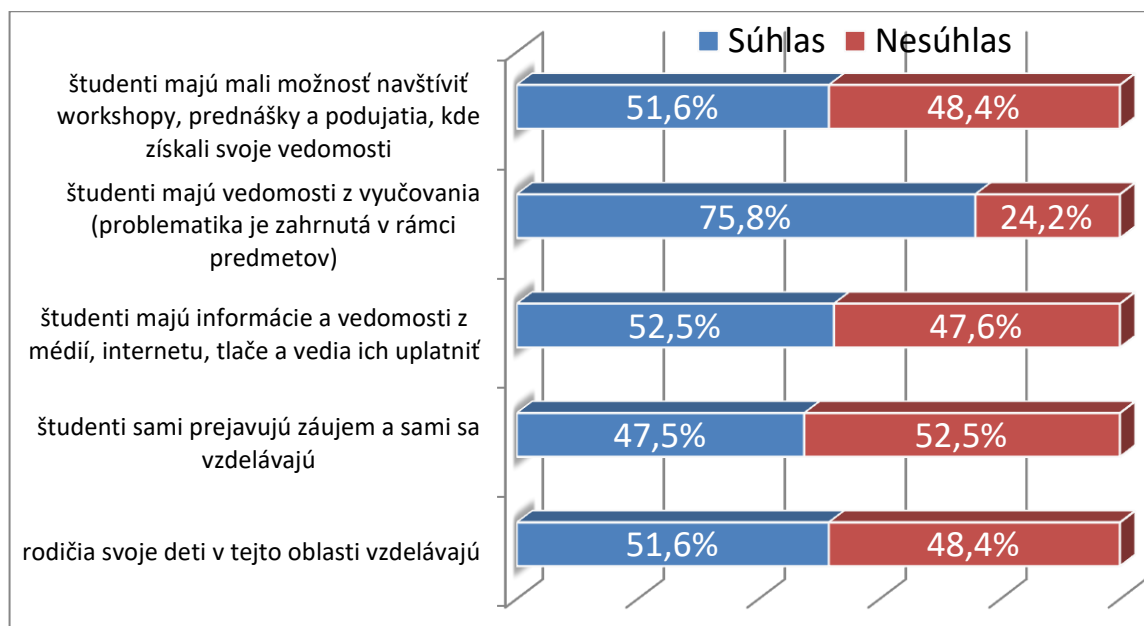
Graf č. 7 Kedy by sa mali študenti začať vzdelávať v oblasti financií?

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

V rámci dotazníka sme v otázke č. 4 uviedli niekoľko faktorov, ktoré môžu ovplyvňovať úroveň finančnej gramotnosti. Zaujímalo nás, do akej miery s nimi učitelia súhlasia alebo nesúhlasia. Prvý faktor je rodina, t. j., či rodičia svoje deti vzdelávajú v tejto oblasti, s čím súhlasilo aj 51,6 % učiteľov. Ako druhý faktor sme uviedli samotný záujem študentov o vzdelávanie sa v osobných financiách. 47,54 % učiteľov si myslí, že študenti sa samovzdelávajú a prejavujú záujem o osobné financie. 52,45 % učiteľov sa vyjadrilo, že študenti získavajú informácie a vedomosti z médií, internetu, tlače a vedia ich v praxi uplatniť. Pri štvrtom faktore je až 75,81 % učiteľov presvedčených, že hlavným zdrojom vedomostí študentov je práve vyučovanie, pretože problematika je zahrnutá v rámci učebných osnov predmetu. 51,63 % učiteľov si myslí, že vedomosti o osobných financiách študenti získavajú na workshopoch, prednáškach a podujatiach.

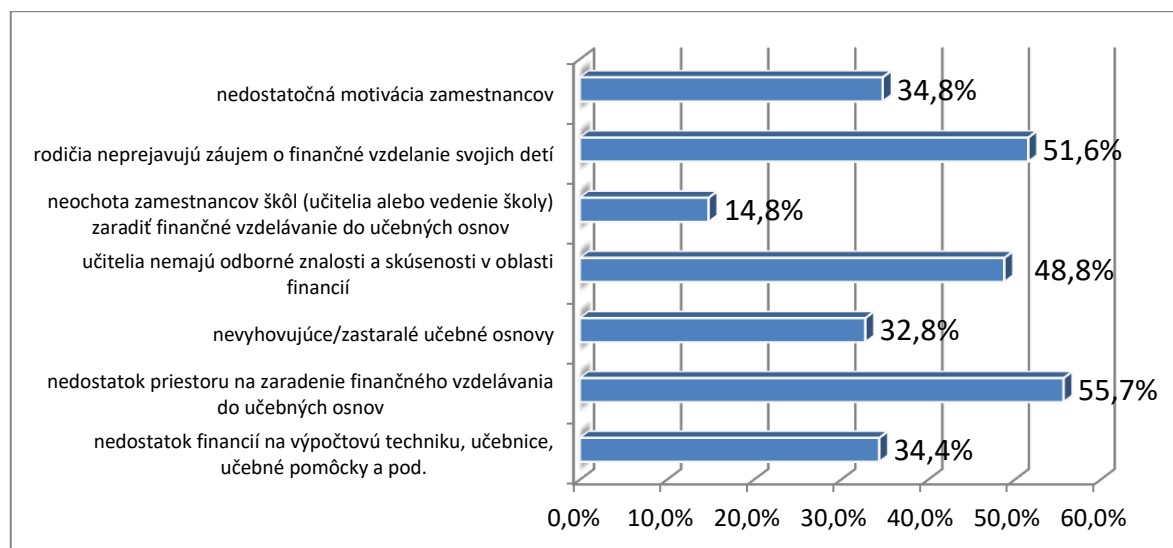
Graf č. 8 Vyjadrite svoj názor na jednotlivé faktory, ktoré vo všeobecnosti ovplyvňujú finančnú gramotnosť.

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

V ďalšej otázke sme chceli zistiť, v čom vidia učitelia najväčší problém zapríčiňujúci nízku úroveň finančnej gramotnosti v Slovenskej republike. Ich úlohou bolo vybrať tri faktory, ktoré podľa nich majú najväčší vplyv na úroveň finančnej gramotnosti. 55,7 % učiteľov je presvedčených, že najväčší vplyv spôsobuje nedostatok priestoru na zaradenie finančného vzdelávania do učebných osnov. 14,8 % učiteľov uviedlo, že učitelia alebo vedenie školy nemá záujem zaradiť finančné vzdelávanie do učebných osnov. Tieto učebné osnovy sú zastarané a nevyhovujúce, čo potvrdilo 32,8 % učiteľov. 51,6 % učiteľov sa zhoduje, že rodičia neprejavujú záujem o finančné vzdelanie svojich detí. 48,8 % učiteľov sebakriticky uviedlo, že mnohí z nich nedisponujú odbornými znalosťami a skúsenosťami v oblasti financií, a teda nie sú schopní odovzdať poznatky študentom. Veľmi závažným faktorom nízkej úrovne finančnej gramotnosti je nedostatok finančných prostriedkov. 34,4 % učiteľov usudzuje, že v školách je nedostatok financií na výpočtovú techniku, učebnice, učebné pomôcky a pod. S tým súvisí aj názor 34,8 % učiteľov o ich nedostatočnej motivácii zapodievať sa danou problematikou.

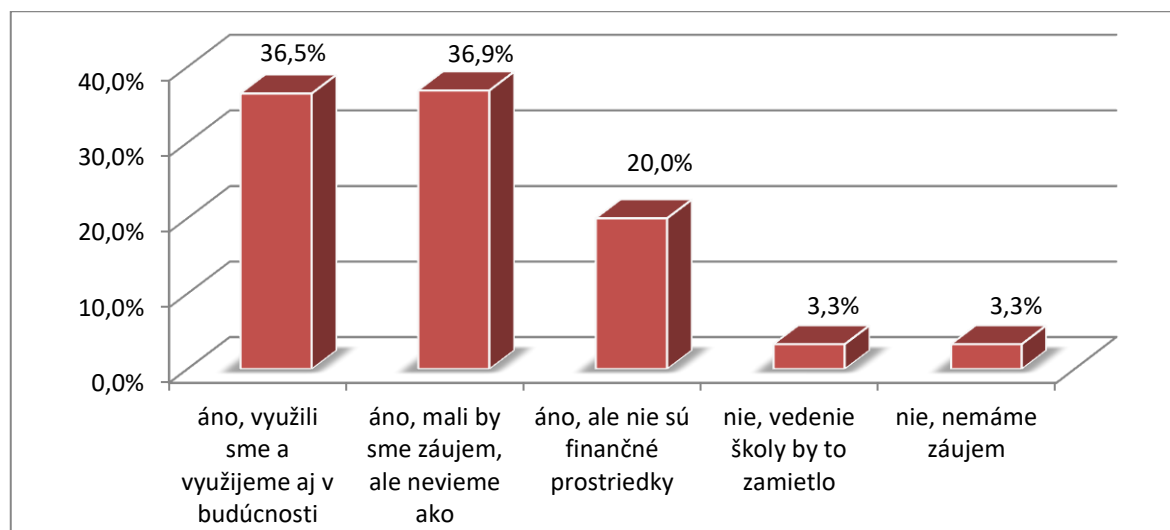
Graf č. 9 Úroveň finančnej gramotnosti je podpriemerná v porovnaní s ostatnými štátmi EU. V čom je podľa vás najväčší problém? Vyberte 3 odpovede

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Pri spracúvaní teoretickej časti diplomovej práce sme zistili, že v Slovenskej republike veľa finančných inštitúcií poskytuje finančné vzdelávanie. Preto nás zaujíma, či učitelia využili tieto možnosti, alebo ich chcú využiť. Na základe odpovedí sme zistili, že 36,9 % učiteľov má záujem, ale na druhej strane nemajú dostatok informácií, ako sa dopracovať k týmto službám. Veľkým pozitívom je, že 36,5 % učiteľov vie o existencii týchto služieb a využíva ich, resp. ich plánuje v budúcnosti naďalej využívať. V tejto otázke sa opäť potvrdilo, že školy nemajú dostatok finančných prostriedkov, pretože 20 % učiteľov by chcelo využiť tieto služby, avšak ako hlavný dôvod uviedli málo financií. 3,3 % učiteľov nemá záujem využiť tieto služby, pretože vedenie školy by to zamietlo. Rovnaký počet učiteľov sa vyjadrilo, že o finančné vzdelávanie nemá záujem.

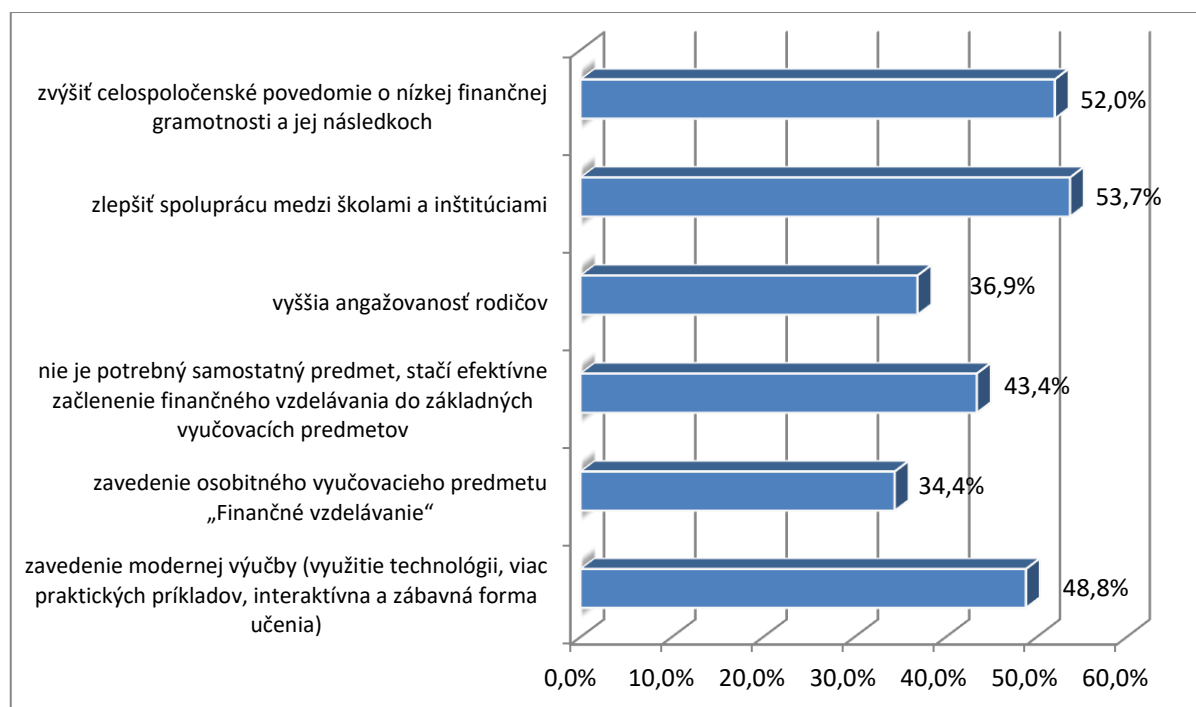
Graf č. 10 Využili ste/mali by ste záujem využiť finančné vzdelávanie poskytované rôznymi finančnými inštitúciami (napr. Národná Banka Slovenska)?

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Ďalej sme zisťovali, aké aktivity by mohli zvýšiť úroveň finančnej gramotnosti v Slovenskej republike. Na výber sme ponúkli niekoľko možností, pričom si mali vybrať tri z nich. Podľa 53,7 % učiteľov by sa úroveň finančnej gramotnosti zvýšila v prípade, ak by sa zlepšila komunikácia a spolupráca medzi školskými zariadeniami a dotknutými inštitúciami. 52 % učiteľov si myslí, že zvýšením celospoločenského povedomia o nízkej finančnej gramotnosti a jej následkoch sa zároveň zvýši aj úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku. K rastu finančnej gramotnosti v Slovenskej republike by podľa 48,8 % učiteľov prispelo zavedenie modernej výučby (napr. využitie technológií, viac praktických príkladov, interaktívna a zábavná forma učenia). Podľa názoru 43,4 % učiteľov by malo pozitívny vplyv, ak by sa finančné vzdelávanie efektívnejšie začlenilo do základných vyučovacích predmetov. Aj v tomto prípade sa potvrdilo, že rodina je dôležitý faktor, pretože 36,9 % učiteľov považuje vyššiu angažovanosť rodičov za správnu cestu k lepšej finančnej gramotnosti. Iba 34,4 % učiteľov si myslí, že zriadením samostatného vyučovacieho predmetu „*finančné vzdelávanie*“ sa finančná gramotnosť zvýši.

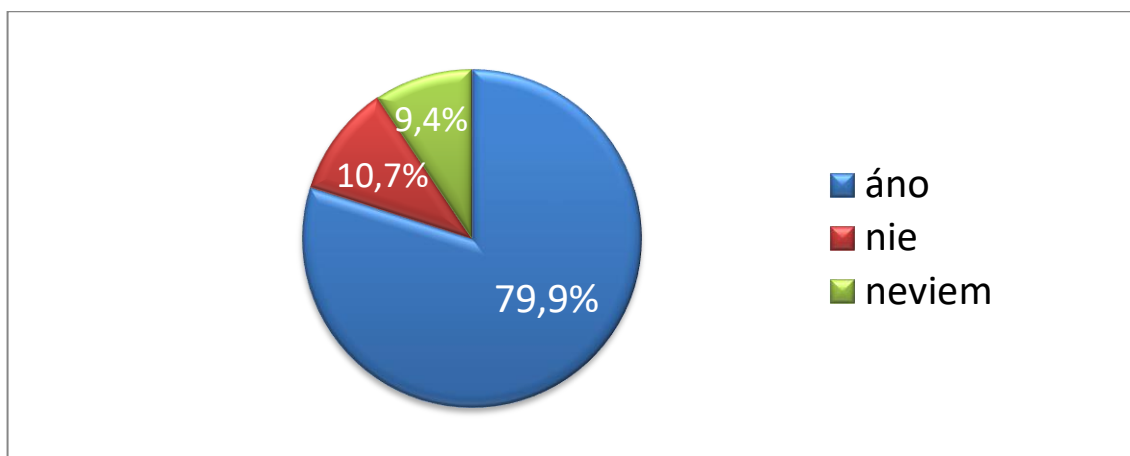
Graf č. 11 Čo by podľa vás zvýšilo úroveň finančnej gramotnosti v Slovenskej republike?

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Ministerstvo školstva Slovenskej Republiky vypracovalo stratégiu vzdelávania vo finančnej oblasti a manažmentu osobných financií. Preto sme sa pýtali učiteľov, či zaraďujú kapitoly a témy Národného štandardu finančnej gramotnosti do vzdelávania žiakov. 79,9 % učiteľov potvrdilo, že túto stratégiu uplatňujú a 10,7 % učiteľov túto stratégiu neuplatňuje vo vyučovacom procese. Ostatní učitelia (9,4 %) nevedelo odpovedať.

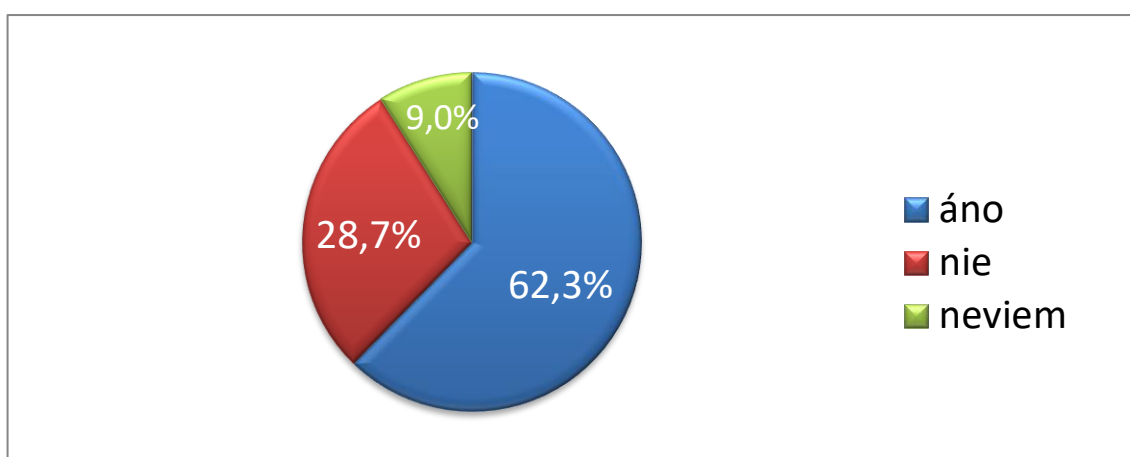
Graf č. 12 Zaradujete kapitoly a témy Národného štandardu finančnej gramotnosti (NŠFG) do vzdelávania žiakov?

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Naša posledná otázka sa týkala vzdelávacích portálov a pomôcok ministerstva školstva a ministerstva financií. Chceli sme vedieť, či ich učitelia využívajú. Väčšina učiteľov (62,3 %) ich aktívne používa. Iba 28,7 % učiteľov tieto portály a pomôcky nepoužíva. Ostatní (9 %) nevedeli odpovedať.

Graf č. 13 Využívate vzdelávacie portály a pomôcky ministerstva školstva a ministerstva financií pri tvorbe vzdelávacích materiálov?

Zdroj: Vlastné spracovanie, február 2019.

Respondentom sme dali priestor na ich komentár, ktorý mohli poskytnúť dobrovoľne.

„Pokiaľ si dospeli budú naďalej brať hypotéky, ktoré splatia až pred dôchodkom, budú si kupovať stále novšie a novšie autá na splátky, mobily, počítače, značkové oblečenie a stále žiť na dlh, deti v nich žiadny pozitívny príklad čo sa financií týka nezískajú. Jedinou možnosťou sú uvedomeli učitelia, ktorí rovnaké chyby nerobia, ale aj tí sú len súčasťou väčšiny a je ich málo. Je to však boj na dlhé trate. Podľa mňa si to terajšia generácia detí bude nútená uvedomiť sama, že život na dlh nikam nevedie.“

„Netreba samostatný predmet. FG sa dosť spomína na iných predmetoch. Rodičia by sa mali viac zaujímať a naučiť deti narábať s peniazmi a šetriť.“

„V praxi platí, kto sa chce obracať, ten sa zaujíma zisťuje si. Myslím, že na ZŠ stačia prednášky, prípadne dobrovoľný krížok. Umelo tlačiť finančnú gramotnosť napríklad do hodín slovenčiny je nezmysel.“

„Učím predmet: Manežment osobných financií a u študentov je veľký nevyužitý potenciál.“

„Je ľahké pracovať so žiakmi, ktorí sú od mala vedení rodičmi. Komunikujú medzi sebou a diskutujú. Učila som aj žiakov zo sociálne znevýhodneného prostredia a podľa mojej skúsenosti veľký faktor sú rodičia a rodinné prostredie. Ak neplánuje rodič je to nadľudské úsilie.“

„V každom predmete, kde je možnosť zvýšenia finančnej gramotnosti, by sa mali zaradiť témy do učebných osnov. Vhodné úlohy a aktivity by mali byť implementované priamo do učebníc jednotlivých predmetov a nie ako je to dnes, každý učiteľ hľadá materiály v rôznych zdrojoch. A to je tak so všetkými prierezovými témami!!!!“

Ako sme uviedli na začiatku kapitoly, učiteľov považujeme za jeden z najdôležitejších faktorov ovplyvňujúcich finančnú gramotnosť. Oni formujú mladú generáciu a ovplyvňujú ich myslenie. Práve preto sme náš prieskum zamerali práve na nich. Ich názory boli veľmi podnetné a pomohli nám pri vypracovaní návrhov a odporúčaní v piatej kapitole.

5 Diskusia

Teoretické poznatky a dostupné zdroje nám umožnili získať prehľad o problematike finančnej gramotnosti na Slovensku, vďaka čomu sme stanovili hlavný cieľ, čiastkové ciele a tri hypotézy.

Hypotéza č. 1: Viac ako 50 % respondentov usudzuje, že sa úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku zvýšila za posledných 7 rokov.

V rokoch 2012 a 2015 sa uskutočnilo testovanie 15-ročných študentov v jednotlivých krajinách OECD, pričom len niektoré krajiny sa zúčastnili tohto testovania v oboch rokoch. Predmetom nášho skúmania sú len tieto dva roky, keďže sa testovanie finančnej gramotnosti zaviedlo v roku 2012 po prvýkrát. Pred týmto rokom sa testovala prírodovedecká, matematická a čitateľská gramotnosť. Výsledky testovaní nie sú vôbec lichotivé, pretože úroveň finančnej gramotnosti klesla v priemere o trinásť bodov, čo môžeme vidieť v tabuľke č. 2. V roku 2012 dosiahlo Belgicko najlepší výsledok zo všetkých zúčastnených krajín, pričom v roku 2015 si udržala svoje prvenstvo v rámci európskych krajín. Lepší výsledok dosiahla Čína s 566 bodmi. Slovenská republika je veľmi ďaleko od priemeru krajín OECD, čo môžeme vidieť aj v poklese dosiahnutých bodov v roku 2015 oproti roku 2012.

Výsledok slovenských študentov je znepokojivý. Obzvlášť v súčasnej dobe rýchlych a dostupných úverov a pôžičiek. Ľudia nie sú schopní posúdiť výhodnosť a nevýhodnosť finančných produktov, neuvedomujú si následky a nie sú naučení hospodáriť s peniazmi. Európska únia dlhodobo upozorňuje obyvateľov na prílišné zadlžovanie. Vyzýva k obozretnosti pred negatívnymi následkami. V našom prieskume sme zisťovali názor učiteľov na to, ako vnímajú úroveň finančnej gramotnosti u študentov. Ich odpoveď bola prekvapujúca, pretože až 61,9 % respondentov uviedlo, že sa podľa ich názoru finančná gramotnosť za posledných 7 rokov zvýšila. Tento fakt je v rozpore s výsledkami testovania PISA 2012 a 2015, keďže Slovenská republika dosiahla v roku 2015 o 25 bodov menej ako v roku 2012.

Tabuľka č. 2 Výsledky testovania PISA zúčastnených krajín v rokoch 2012 a 2015

Krajina	2012	2015
Priemer krajín OECD	500	487
Austrália	526	—
Belgicko	541	541
Kanada	—	533
Čile	—	432
Česká republika	513	—
Estónsko	529	—
Francúzsko	486	—
Izrael	476	—
Taliansko	466	483
Lotyšsko	501	—
Holandsko	—	509
Nový Zéland	520	—
Poľsko	510	485
SLOVENSKÁ REPUBLIKA	470	445
Slovinsko	484	—
Španielsko	484	469
USA	492	487
Brazília	—	393
Čína	—	566
Kolumbia	379	—
Chorvátsko	480	—
Litva	—	449
Peru	—	403
Rusko	486	512

Zdroj: Spracované podľa: OECD. OECD Skills Surveys. [online]. [cit. 2019-03-21].

Dostupné na: <http://pisadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa/dataset.aspx>

Na základe nasledujúcich výpočtov určíme, či sa hypotéza č. 1 potvrdila alebo nepotvrdila. Pri testovaní hypotéz budeme využívať tieto údaje:

$$\alpha = 0,05 ; n = 244; p = 0,619; \pi_0 = 0,5$$

Nulová hypotéza: $H_0: \pi > 0,5$ platí pri dodržaní podmienky:

$$1. \text{ podmienka: } 244 \cdot 0,619 \geq 5; 151,036 \geq 5$$

$$2. \text{ podmienka: } 244 \cdot (1 - 0,619) \geq 5; 92,964 \geq 5$$

Podmienky sú splnené. Preto môžeme vyčíslieť testovaciu štatistiku:

$$Z = \frac{p - \pi_0}{\sqrt{\frac{\pi_0 \cdot (1 - \pi_0)}{n}}} = \frac{0,619 - 0,5}{\sqrt{\frac{0,5 \cdot (1 - 0,5)}{244}}} = 3,71$$

Pre hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ platí $z_{1-\alpha} = z_{0,95} = 1,64$, to znamená, že oblasť prijatia nulovej hypotézy je interval $(-\infty; 1,64)$ a kritická oblasť je interval $(1,64; \infty)$. Výsledok našej testovacej štatistiky sa nachádza v kritickej oblasti, a preto našu **nulovú hypotézu neprijímame**.

Prečo je teda na Slovensku nízka finančná gramotnosť? Je to komplexný problém, ktorý si vyžaduje množstvo úsilia zo strany vlády, finančných inštitúcií, ale aj samotných študentov a rodičov. Tieto podpriemerné výsledky sú ovplyvnené týmito faktormi:⁵⁴

- **nepriaznivé sociálne zázemie** má jeden z najvýraznejších vplyvov na výsledky zo všetkých testovaných krajín v OECD. Dôvodom je najmä to, že iba 6 % žiakov z krajín OECD dokáže prekonať svoju nepriaznivú sociálno-ekonomickú situáciu a napriek okolnostiam dosiahnuť výborné výsledky. V roku 2012 sa to podarilo iba 4 % slovenským žiakom, čo je najmenej zo všetkých krajín OECD;
- **nezamestnanosť rodičov** takisto patrí medzi dôležitý faktor vplyvajúci na negatívne výsledky žiakov. Existuje predpoklad, že ak jeden z rodičov je nezamestnaný, žiak bude patriť medzi slabších žiakov. Podľa nášho názoru dlhodobo nezamestnaný rodič nedokáže naučiť dieťa disciplíny, vytrvalosti a pracovným návykom, čo dieťa nemotivuje k dosahovaniu lepších výsledkov v škole. Žiak má potom negatívny postoj k vzdelávaniu;
- **nízka motivácia žiakov** spôsobuje, že žiaci nie sú vytrvalí a nemajú ochotu riešiť zložité problémy. V prípade, keď narazia na ťažkosti, nemajú motiváciu ich prekonať sami bez pomoci učiteľa, resp. rodiča. Väčšina žiakov považuje splnenie zadania úlohy za uspokojivý výsledok, pričom veľmi málo z nich urobí viac, ako sa od nich očakáva. Motivácia priamo súvisí s dosiahnutým prospechom, pretože čím ma žiak lepší prospech, tým je jeho motivácia sa vzdelávať vyššia;

⁵⁴ Inštitút vzdelávacej politiky. *PISA 2012: výsledky Slovenska v kocke*. 2014. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/6077.pdf>

- **záujem rodičov o študijné výsledky je nízky.** Rodičia žiakov na Slovensku sa viac zaujímajú o správanie detí, ako o ich prospech. Podľa odhadov príde do školy konzultovať správanie svojich detí 26 % rodičov, ale len 19 % rodičov diskutuje o študijných výsledkoch a pokroku svojich detí. V našom prieskume vyjadrilo 51,6 % učiteľov názor, že rodičia nemajú záujem o finančné vzdelanie svojich detí;
- **nevyhovujúce a zastarané učebné osnovy predstavujú dôležitý faktor nízkej finančnej gramotnosti, čo potvrdilo 32,8 % učiteľov v našom prieskume.** S tým súvisí aj fakt, že 55,7 % učiteľov nemá dostatok priestoru zaradiť finančné vzdelávanie do učebných osnov. Názory učiteľov na to, kedy by sa malo začať s finančným vzdelávaním, sa rôznia. Podľa názoru 20,5 % učiteľov by sa malo finančné vzdelávanie zakomponovať do učebných osnov už v materskej škole. Najviac učiteľov (38,5 %) zhodnotilo, že najvhodnejšie obdobie na začatie s finančným vzdelávaním je prvý stupeň základnej školy;
- **výdavky na vzdelávanie (výdavky na žiaka a výdavky na vybavenie škôl) sú v porovnaní s krajinami OECD najnižšie.** Slovenské výdavky na žiaka sú približne 53 tisíc USD, čo spolu s krajinami Mexiko, Turecko, Maďarsko a Čile predstavuje najmenej v OECD. Žiaci nemajú dostatok vzdelávacích zdrojov, t. j. kníh a učebníc, nemôžu pracovať s výpočtovou technikou, školské priestory nie sú prispôsobené modernej výučbe, čo má za následok negatívny vplyv aj na finančné vzdelanie žiakov. S týmto postojom sa stotožňuje 34,4 % respondentov.

Nízka finančná gramotnosť vyvolaná uvedenými faktormi sa neodzrkadlila v názore učiteľov v našom prieskume. Ich názor môžeme odvodiť od faktu, že študenti majú možnosť navštíviť workshopy, prednášky a podujatia organizované finančnými inštitúciami s cieľom zvýšiť ich finančnú gramotnosť. Až 75,8 % učiteľov je presvedčených, že študenti získavajú vedomosti ohľadom financií z vyučovania, keďže problematika je zahrnutá v rámci vyučovacieho procesu. Študenti majú takisto možnosť získať informácie z médií, internetu a tlače, čo 52,5 % učiteľov považuje za dôležitý zdroj ich vedomostí. Viac ako polovica (51,6 %) učiteľov vidí snahu rodičov vzdelávať svoje deti v oblasti financií.

Na jednej strane majú študenti dostatok vedomostí a zdrojov, ale na druhej strane ich nevedia využiť v praxi, napr. počas testovania PISA. Práve neschopnosť študentov uplatniť svoje vedomosti v praxi je hlavnou príčinou rozkolu medzi výsledkami získanými v našom prieskume a výsledkami z testovania PISA.

Hypotéza č. 2: 40 % učiteľov využíva workshopy a školenia poskytované finančnými inštitúciami, napríklad Národná banka Slovenska.

V rámci spracovania prvej kapitoly diplomovej práce sme spomenuli niekoľko inštitúcií, ktoré sa zameriavajú na poskytovanie finančného vzdelávania. Medzi najvýznamnejšie inštitúcie môžeme zaradiť Národnú banku Slovenska, ktorá sa významnou mierou podieľa na vzdelávaní finančných spotrebiteľov. Organizuje rôzne workshopy, podujatia a prednášky pre všetky vekové kategórie. Obsahom týchto aktivít je sprostredkovanie vedomostí o finančných produktoch a službách, ktoré spotrebiteľia využívajú v každodennom živote. Túto tému sme prediskutovali aj s Mgr. Romanom Fusekom, riaditeľom Odboru ochrany finančného spotrebiteľa. Na tomto stretnutí sme najviac času venovali téme, akými prostriedkami sa NBS snaží zvýšiť úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku. Medzi tieto prostriedky patrí najmä organizácia Dňa otvorených dverí, ktorý je určený pre všetky vekové kategórie a počas ktorého sa konajú prednášky a diskusie o najzávažnejších problémoch finančných spotrebiteľov. Ďalším zaujímavým prostriedkom je, že NBS organizuje workshopy a školenia v priestoroch NBS, ale aj v priestoroch škôl. Školenia organizované v priestoroch škôl sú bezplatné a NBS týmto spôsobom robí osvetu ohľadom finančného vzdelávania. Až 20 % opýtaných zamestnancov škôl nevyužilo túto službu, pretože si myslí, že škola na to nemá dostatok finančných prostriedkov. Ďalšou skupinou boli učitelia 36,9 %, ktorí by určite využili služby NBS. Avšak nemajú dostatok informácií o tom, ako tento vzdelávací proces funguje. Nedostatok informácií je hlavným dôvodom, prečo tieto dve skupiny zamestnancov škôl nevyužívajú kvalitné a bezplatné služby NBS. Aj keď sme očakávali väčšiu mieru participácie na týchto workshopoch a podujatiach NBS, tak len 36,5 % učiteľov využilo a využije tieto služby aj v budúcnosti.

Na základe nasledujúcich výpočtov určíme, či sa hypotéza č. 2 potvrdila alebo nepotvrdila. Pri testovaní hypotéz budeme vychádzať z týchto údajov:

$$\alpha = 0,05 ; n = 244; p = 0,365; \pi_0 = 0,4$$

Nulová hypotéza: $H_0: \pi = \pi_0$ platí pri dodržaní podmienky:

1. podmienka: $244 \cdot 0,365 \geq 5; 89,06 \geq 5$

2. podmienka: $244 \cdot (1 - 0,365) \geq 5; 154,94 \geq 5$

Podmienky sú splnené. Preto môžeme vyčíslieť testovaciu štatistiku:

$$Z = \frac{p - \pi_0}{\sqrt{\frac{\pi_0 \cdot (1 - \pi_0)}{n}}} = \frac{0,365 - 0,4}{\sqrt{\frac{0,4 \cdot (1 - 0,4)}{244}}} = -1,129$$

Pre hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ platí $z_{1-\frac{\alpha}{2}} = z_{0,975} = 1,96$, to znamená, že oblasť prijatia nulovej hypotézy je interval $\langle -1,96; 1,96 \rangle$. Výsledok našej testovacej štatistiky sa nachádza v intervale prijatia nulovej hypotézy, a preto našu **nulovú hypotézu prijímame**.

Na základe uvedených skutočností a výpočtov môžeme konštatovať, že záujem o finančné vzdelávanie z pohľadu učiteľov je vysoký. Problém je, že veľa zamestnancov škôl nemá dostatok informácií o spôsoboch poskytovania tohto vzdelávania. Preto vidíme nevyužitý potenciál v danej oblasti. Myslíme si, ak by Národná banka Slovenska a ostatné finančné inštitúcie zvolili efektívnejšiu formu komunikácie o poskytovaní bezplatných školení z oblasti finančnej gramotnosti, tak by túto možnosť využilo oveľa viac školských zariadení.

Hypotéza č. 3: Znamku 1 – výborný alebo známku 2 – chválitebný udelí svojim študentom viac ako 20 % učiteľov.

Vo všeobecnosti je známe, že úroveň finančnej gramotnosti študentov na Slovensku je veľmi nízka. Tento fakt potvrdzujú aj výsledky testovania PISA 2015, kde slovenskí študenti dosiahli podpriemerné výsledky. V dotazníkovom prieskume sme chceli zistiť názor učiteľov a porovnať ho so spomenutými výsledkami. Chceli sme vedieť od učiteľov, ako by oznámkovali úroveň finančnej gramotnosti svojich študentov.

Na základe nasledujúcich výpočtov určíme, či sa hypotéza č. 3 potvrdila alebo nepotvrdila. Pri testovaní hypotéz budeme využívať tieto údaje:

$$\alpha = 0,05 ; n = 244; p = 0,086; \pi_0 = 0,2$$

Nulová hypotéza: $H_0: \pi > 0,5$ platí pri dodržaní podmienky:

1. podmienka: $244 \cdot 0,086 \geq 5; 20,984 \geq 5$

2. podmienka: $244 \cdot (1 - 0,086) \geq 5; 223,016 \geq 5$

Podmienky sú splnené. Preto môžeme vyčíslieť testovaciu štatistiku:

$$Z = \frac{p - \pi_0}{\sqrt{\frac{\pi_0 \cdot (1 - \pi_0)}{n}}} = \frac{0,086 - 0,2}{\sqrt{\frac{0,2 \cdot (1 - 0,2)}{244}}} = -4,453$$

Pre hladinu významnosti $\alpha = 0,05$ platí $z_{1-\alpha} = z_{0,95} = 1,64$, to znamená, že oblasť prijatia nulovej hypotézy je interval $(-\infty; 1,64)$ a kritická oblasť je interval $(1,64; \infty)$. Výsledok našej testovacej štatistiky sa nachádza v kritickej oblasti, a preto našu **nulovú hypotézu neprijímame**.

Dotazníkový prieskum ukázal, že iba 8,6 % učiteľov by oznámkovalo úroveň finančnej gramotnosti svojich študentov známami 1 – výborný a 2 – chválitebný. Naše výpočty potvrdzujú fakt, že drvivá väčšina učiteľov by oznámkovalo úroveň finančnej gramotnosti svojich študentov známami 3 – dobrý, 4 – dostatočný, 5 – nedostatočný.

Mnoho finančných spotrebiteľov je presvedčených, že sa vedia správne rozhodovať v oblasti financií. Opak je však pravda. Na základe získaných výsledkov z prieskumov vieme s určitosťou potvrdiť fakt, že úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku je veľmi nízka. Je nevyhnutné, aby každý jednotlivec v spoločnosti prispel k zlepšeniu tejto situácie. Preto v nasledujúcej kapitole prinášame návrhy a odporúčania, ktoré by mohli zvýšiť úroveň finančnej gramotnosti slovenského obyvateľstva.

5.1 Návrhy a odporúčania

Nedostatky vo finančnej gramotnosti majú výrazný vplyv najmä na život mladých ľudí. Vo všeobecnosti nevedia zodpovedne hospodáriť so svojím rozpočtom, nevedia posúdiť riziká úverov a pôžičiek, nevedia sa orientovať v množstve finančných produktov a pod. Zvyšovanie úrovne finančnej gramotnosti predstavuje veľmi dlhú cestu, na ktorej musia kooperovať štátne inštitúcie, súkromné finančné inštitúcie, jednotlivec, ale aj spoločnosť ako celok.

Keďže problematika finančnej gramotnosti je komplexná téma, vyžaduje si celospoločenskú diskusiu. Na základe štúdia teoretických poznatkov, vykonaného prieskumu a rozhovoru s riaditeľom Odboru ochrany finančného spotrebiteľa, prinášame nasledujúce návrhy a odporúčania na zvýšenie úrovne finančnej gramotnosti:

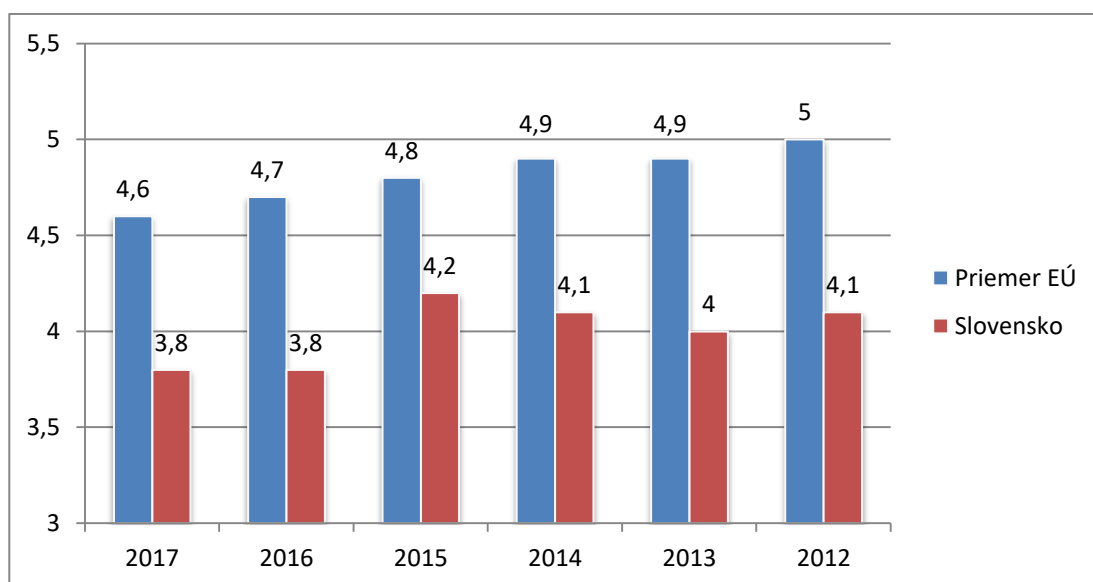
- zvýšiť výdavky na vzdelávanie,

- modernizovať vyučovací proces,
- zvýšiť využitie informačných technológií vo vyučovacom procese,
- byť lepším vzorom pre svoje deti,
- motivovať k finančnému vzdelaniu,
- upraviť učebné osnovy a začleniť Národný štandard finančnej gramotnosti do vzdelávacieho procesu,
- robiť osvetu finančnému vzdelávaniu prostredníctvom médií,
- zlepšiť spoluprácu medzi školskými zariadeniami a inštitúciami poskytujúcimi finančné vzdelávanie.

Zvýšiť výdavky na vzdelávanie

Školstvo v Slovenskej republike dosahuje podpriemerné výsledky oproti najvyspelejším krajinám. Príčinou je aj to, že výdavky na vzdelávanie sú dlhodobo na nízkej úrovni a slovenské školstvo je poddimenzované. V grafe č. 14 sú znázornené výdavky na vzdelávanie v Slovenskej republike v porovnaní s priemerom Európskej únie.

Graf č. 14 Výdavky na vzdelávanie Slovenskej republiky v porovnaní s priemerom Európskej únie (údaje vyjadrené v % HDP)

Zdroj: EUROSTAT, 2019. Dostupné na: <https://ec.europa.eu/eurostat>

Veľký problém vidíme aj v nedostatočnom ohodnotení učiteľov. Aj keď sa učiteľské platy zvyšujú, ani zďaleka nie sú na úrovni mzdového priemeru vysokoškolsky

vzdelaných zamestnancov. Preto si myslíme, že zvýšené výdavky na vzdelávanie umožnia modernizovať nielen priestory škôl, ale aj motivovať zamestnancov škôl podávať kvalitnejší a lepší výkon. Rovnako sa stane táto profesia atraktívnejšou pre mladšie generácie. Vyhneme sa takto riziku, že sa v škole budeme stretávať s nekvalifikovanými učiteľmi.

Modernizovať vyučovací proces

Vzdelávanie na všetkých jeho úrovniach musí brať do úvahy súčasné spoločenské potreby a musí odrážať požiadavky pracovného trhu. Preto navrhujeme modernizáciu vyučovacieho procesu vo všetkých smeroch. Úroveň finančnej gramotnosti sa zvýši, ak sa zavedú rôzne inovatívne postupy, nové metódy vyučovacieho procesu a teória sa prepojí s praxou. Študent sa musí aktívne podieľať na vyučovacom procese. Aktívne vystupovanie a prezentácia projektov študenta pred svojimi rovesníkmi, simulácia finančných situácií a diskusia o nich predstavuje najlepší spôsob na osvojenie si teoretických poznatkov. Kreatívne úlohy a otázky z oblasti osobných financií motivujú študentov k ich vyriešeniu. Príklad kreatívnej a zmysluplnej úlohy je: *„Vyhľadajte banky, ktoré ponúkajú študentské účty. Vyberte si najvhodnejší z nich a svoje rozhodnutie zdôvodnite“*. Študenti musia vidieť zmysel v tom, čo sa učia. Názornými ukážkami finančných produktov a príkladmi finančných situácií si študenti osvoja potrebné vedomosti, zručnosti a postoje nevyhnutné na zvýšenie ich finančnej gramotnosti. Veľmi dôležité je ukázať pozitívne aj negatívne následky ich finančného správania a rozhodnutí.

Učiteľ má v súčasnosti počas výučby vedúcu funkciu. Táto funkcia mu umožní viesť vyučovaciu hodinu dynamicky a meniť tempo v závislosti od preberaných súvislostí. Učiteľ má byť ten, kto rozhodne o dôležitosti, využiteľnosti a zmysluplnosti informácií. Preto aj učiteľ, ak zakomponuje do svojej výučby prvky finančného vzdelávania, tak musia byť zamerané na zručnosti využiteľné v reálnom živote. Prostriedky a aktivity finančného vzdelávania musia poskytovať autentický zážitok finančnej situácie. Učiteľ musí takisto dbať na podporu kooperácie medzi študentmi, pretože pri riešení tímových úloh sa rozvíja komunikácia, odovzdávajú sa cenné skúsenosti a prekonáva sa súťaživosť v prospech spolupráce a tolerance. Študenti majú možnosť uvedomiť si odlišné prístupy k financiám a zároveň odlišné finančné situácie rodín. Tieto metódy výučby si vyžadujú zložitejšiu prípravu a dlhší čas. Výsledkom však bude jednoduchšie pamätanie si učiva,

zvýšená participácia študentov na vyučovacej hodine, praktické precvičovanie preberaného učiva a celkový pozitívnejší prístup študentov k učeniu.

Zvýšiť využitie informačných technológií vo vyučovacom procese

Súčasná generácia sa od útleho veku stretáva s informačnými technológiami, ktoré sa rozvíjajú vysokým tempom. Môžeme konštatovať, že súčasní študenti sú mimoriadne digitálne a počítačovo gramotní. Považujeme to za veľkú výhodu, ktorá sa však vo vyučovacom procese využíva v nízkej miere. Podľa nášho názoru je nevyhnutné realizovať finančné vzdelávanie aj pomocou digitálnych technológií. Predpokladáme, že využívanie počítačov, smartfónov, interaktívnych tabúl a tabletov vo vyučovacom procese podporí vedomosti, zručnosti a rozvoj osobnosti študentov. Pomocou nich majú študenti možnosť riešiť komplexnejšie zadania z oblasti osobných financií vyžadujúce si samostatnosť, ale aj tímovú spoluprácu. Získavanie a triedenie informácií o finančných produktoch, ich následná analýza a spracovanie pomôže lepšie pochopiť fungovanie finančného trhu. Existuje predpoklad, že študenti budú schopní sa na finančnom trhu orientovať, porovnať finančné produkty a vyhodnotiť riziká súvisiace s ich finančným správaním. Informačné technológie umožňujú kreatívnym spôsobom prezentovať myšlienky, úvahy, nápady a riešenia zadaní často doplnené vizuálnymi stimulmi v podobe videí, zvukov, obrázkov a pod. Úroveň finančnej gramotnosti študentov by sa určite zvýšila, pretože študenti pri riešení zadaní využívajú finančný softvér, online kalkulačky a informačné portály. Na základe toho sa študenti naučia vypočítat výšku splátok pri úveroch, výšku čistej mzdy, prepočet kurzu pri výmene peňazí a pod. Dynamický a efektívny vyučovací proces s informačnými technológiami zabezpečí, že žiaci sú viac sústredení počas vyučovania, sú aktívnejšie zapájaní do vyučovacieho procesu a vidia súvislosti v získaných informáciách o finančných produktoch.

Byť lepším vzorom pre svoje deti

Rodina je najdôležitejší faktor pri vzdelávaní a výchove detí. Mnoho rodičov má negatívny postoj ku škole a aj k samotnému finančnému vzdelávaniu. Ak rodičia nie sú dobrý príklad vo vzdelávaní a nevedú svoje deti k vyššiemu vzdelaniu, môžeme veľmi ťažko očakávať vyššiu úroveň finančnej gramotnosti. Deti opakujú vzory rodičov, teda ich hospodárenie s financiami bude silne ovplyvnené správaním ich rodičov. Tieto negatívne zlozvyky niekedy nenapraví ani finančné vzdelávanie poskytované školami. Podľa nášho názoru je potrebné, aby sa aj rodičia zapájali do finančného vzdelávania svojich detí a boli

im dobrým príkladom pri nastavovaní rodinného rozpočtu, pri stanovení svojich úspor a pod. Navrhujeme riešenie, aby rodičia dôverovali svojim deťom a naučili ich hospodáriť s vlastnými finančnými prostriedkami. Ak deťom poskytnú financie v podobe vreckového, dieťa ich môže použiť podľa vlastného uváženia. Aby dieťa získalo určité základy finančnej gramotnosti, rodičia mu môžu zriadiť osobitný bankový účet s platobnou kartou. Na konci každého mesiaca si rodičia tak skontrolujú stav účtu, prediskutujú výdavky s dieťaťom a v prípade nevyhnutnosti usmernia dieťa k inému prístupu v budúcnosti. Rodičia tak od útleho vedú svoje dieťa k finančným rozhodnutiam, učia ich, ako správne narábať s peniazmi a bankovým účtom, a napokon vyvolajú záujem detí o finančné vzdelávanie.

Motivovať k finančnému vzdelaniu

Najdôležitejším krokom je prebudiť záujem o finančné vzdelávanie u študentov. Prieskumy stále ukazujú, že tretina ľudí nemá žiadny záujem zvyšovať svoju finančnú gramotnosť. Ide najmä o študentov stredných škôl a dôchodcov. Ako ich teda motivovať?

Pri motivácii študentov by iniciatívu mali prebrať rodičia a učitelia, ktorý by poukázali na výhody vysokého finančného vzdelania vo finančnej oblasti. Vhodnou metódou je poukázanie na negatívne následky zlých finančných rozhodnutí, napríklad nepriaznivé finančné rozhodovanie môže prerásť až do exekúcie.

K motivácii dôchodcov by mala v najväčšej miere prispieť vláda v podobe rôznych dôchodcovských stretnutí. Tieto stretnutia by boli pod vedením lektora alebo odborníka na finančné vzdelávanie. V malých skupinkách by sa dôchodcovia naučili využívať bankové účty a platobné karty, naučili by sa chrániť pred nebankovými inštitúciami, aby náhodou nenastalo veľké zadlženie, ktoré by prerástlo do exekúcie.

K lepšej finančnej gramotnosti obyvateľstva by mala prispieť činnosť finančných inštitúcií, ktoré chcú, aby finančný spotrebiteľ bol aktívny na finančnom trhu. Chcú, aby investoval peniaze, resp., aby si bral hypotekárne, spotrebné úvery alebo aby využíval iný druh finančných produktov.

Na záver k tomuto návrhu môžeme dodať, že lepšia finančná gramotnosť znamená nižší počet klientov s riskantným finančným správaním. To znamená, že ochrana finančného spotrebiteľa sa zvýši a finančný spotrebiteľ sa nebude báť vstúpiť na finančný trh s vedomím, že sa môže nesprávne rozhodnúť.

Upraviť učebné osnovy a začleniť Národný štandard finančnej gramotnosti do vzdelávacieho procesu

Vedenie škôl musí analyzovať učebné osnovy a zahájiť diskusie s učiteľmi. V prípade potreby musí zvážiť aktualizáciu učebného plánu, upraviť učebné osnovy príslušných učebných predmetov a začleniť finančné vzdelávanie do samotného vyučovacieho procesu. Finančné vzdelávanie je vhodné integrovať do existujúcich učebných osnov a včleniť ich do školských predmetov. Najvhodnejším nástrojom je Národný štandard finančnej gramotnosti, ktorý vypracovalo Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky. Jeho výsledkom je prepájanie poznatkov, aplikácia už nadobudnutých zručností a komplexné vnímanie súvislostí v problematike osobných financií. Integrované finančné vzdelávanie v predmetoch lepšie odzrkadlí životnú realitu.

Aby sa škola viac angažovala v oblasti finančného vzdelávania, môže zaviesť mimoškolské aktivity a krúžky zamerané na základy finančnej gramotnosti. V prípade záujmu je vhodné poskytnúť možnosť založenia podniku v podobe školského klubu, ktorý by si študenti viedli sami. Mali by tak možnosť pracovať s virtuálnymi peniazmi a ich podnikateľská, ale aj finančná gramotnosť by sa určite zvyšovali. Študenti by boli motivovaní rozmyšľať o svojich rozhodnutiach, aby neohrozili chod svojho virtuálneho podniku. Museli by si naštudovať rôzne faktory ovplyvňujúce chod podniku. Týmto spôsobom by škola bola na správnej ceste k zavedeniu finančného vzdelávania do vedomia svojich študentov.

Robiť osvetu finančnému vzdelávaniu prostredníctvom médií

Vo všeobecnosti môžeme povedať, že médiá majú veľmi veľký vplyv na mladých ľudí. Každý deň pri počúvaní rozhlasu či pozeraní televízie, resp. pri surfovaní na internete natrafíme na reklamy finančných inštitúcií. Môžeme však tieto reklamy považovať za relevantné? Poskytujú nám správne, neklamlivé informácie, aby sme mali prehľad o výhodách a nevýhodách daného finančného produktu? Vo väčšine prípadov si povieme, že áno. Možno aj preto si mladí ľudia myslia, že sú finančne gramotní. Opak je však pravdou. Informácie poskytované cez internet ohľadom finančných produktov prezentujú len výhody. Ani v jednej reklame sa nestretneme s rizikami čerpania úverov, s definovaním rizika pri investovaní či s charakteristikou rizika používania kreditnej karty. Aby sa finančná gramotnosť mohla zvýšiť, podľa nášho názoru je nutné, aby aj médiá

robili osvetu finančnému vzdelávaniu. Treba, aby sa aj v televízii hovorilo o tom, že existujú organizácie poskytujúce finančné vzdelávanie. Je dôležité, aby obyvatelia všetkých vekových kategórií boli informovaní o možnostiach finančného vzdelávania. Ak sa o tom bude rozprávať v rozhlase, televízii alebo sa bude o nich vlogovať, tak sa záujem o finančné vzdelávanie určite zvýši, a tým sa zvýši aj úroveň finančnej gramotnosti.

Zlepšiť spoluprácu medzi školskými zariadeniami a inštitúciami poskytujúcimi finančné vzdelávanie

Ako sme už spomínali v prvej aj štvrtej kapitole, vieme, že na Slovensku existuje veľa finančných inštitúcií, ktoré poskytujú finančné vzdelávanie. Ich činnosti sú zamerané najmä na mladých ľudí a na zvyšovanie ich úrovne finančnej gramotnosti.

Tieto inštitúcie poskytujú svoje vzdelávacie služby vo väčšine prípadov úplne zdarma a sú ochotné ísť priamo do školy a osobne sa stretnúť so študentmi. Na druhej strane veľa školských zariadení nemá povedomie o to, že tieto inštitúcie vôbec existujú a že poskytnutie ich vzdelávacích programov je bezplatné. Veľa z nich ani nevie, na koho sa obrátiť, ak by chceli na svojej škole zabezpečiť pre študentov takúto aktivitu.

Je dôležité, aby školské zariadenia prejavili záujem o tieto služby, aby sa študenti chceli zúčastňovať takýchto aktivít a aby rodičia podporovali iniciatívu školy v tomto smere. Je však nevyhnutné, aby aj finančné inštitúcie robili osvetu svojim činnostiam, posielali rôzne propagačné materiály a pod.

Podľa nášho názoru, ak sa zlepši spolupráca medzi školskými zariadeniami a finančnými inštitúciami poskytujúcimi finančné vzdelávanie, bude to mať pozitívny vplyv na úroveň finančnej gramotnosti slovenského obyvateľstva. Výučba základov finančnej gramotnosti za pomoci finančných inštitúcií sa na základe svojich skúseností vie zamerať na získavanie zručností a vie smerovať svoje školenia na rozvoj stratégií na život. Tieto inštitúcie vedia poukázať na rozmanitosť finančných produktov oveľa lepšie ako učitelia, keďže pôsobia v praxi, a podnecujú k rozvoju stratégie, ktorá smeruje k správne informovanému rozhodovaniu a správaniu finančného spotrebiteľa.

Záver

Osvojenie odborných pojmov z finančného slovníka nemôžeme považovať za cieľ finančného vzdelávania. Štúdium hlavných pojmov nezabezpečí, že budeme finančne gramotní. Je nesmierne dôležité, aby sme počas nášho finančného vzdelávania získali kompetencie nevyhnutné na zodpovedné správanie na finančnom trhu z hľadiska celého života. Cieľom finančného vzdelávania je naučiť jednotlivca, aby vedel existenčne zabezpečiť samého seba a takisto aj svoju rodinu a aby sa mohol aktívne zúčastňovať na finančnom trhu.

Ako sme v diplomovej práci preukázali, podpore finančného vzdelávania na Slovensku treba venovať mimoriadnu pozornosť. Úroveň finančnej gramotnosti slovenského obyvateľstva je na podpriemernej úrovni v porovnaní s inými vyspelými krajinami. Skutočnosť, že úroveň finančnej gramotnosti vykazuje naozaj zlé výsledky, potvrdzujú aj prieskumy súkromných inštitúcií.

Hlavným cieľom diplomovej práce bolo priniesť návrhy a odporúčania, ktoré by mali viesť k zvýšeniu úrovne finančnej gramotnosti. Spolu s hlavným cieľom sme si vytýčili aj niekoľko čiastkových cieľov.

Prvým naším čiastkovým cieľom bolo definovanie základných pojmov ako finančný trh, finančná gramotnosť, charakteristika ochrany finančného spotrebiteľa. Podrobne sme sa venovali opísaniu činností Národnej banky Slovenska, Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu Slovenskej republiky a ďalším súkromným inštitúciám. Všetky tieto inštitúcie vynakladajú obrovskú snahu, aby slovenské obyvateľstvo bolo motivované sa finančne vzdelávať. Podporujú sa rôzne projekty nielen pre mladých ľudí, ale rovnako aj pre staršie generácie.

Ďalším naším parciálnym cieľom bolo porovnať výsledky testovania medzinárodnej štúdie PISA v dvoch sledovaných obdobiach. Štúdia preukázala alarmujúci výsledok slovenských študentov v porovnaní s inými krajinami. Pri spracúvaní tohto cieľa sme definovali aj jednotlivé faktory, ktoré zapríčiňujú nízku úroveň finančnej gramotnosti na Slovensku. Na základe toho sme boli presvedčení, že učitelia, ktorí pôsobia v praxi, nám budú vedieť predostrieť svoje postoje k danej situácii. Preto sme pripravili online dotazníkový prieskum, v ktorom učitelia mali priestor vyjadriť svoje názory na nami stanovené otázky. Ich odpovede boli pri niektorých otázkach prekvapivé, no v niektorých potvrdili aj naše vlastné postrehy. Napríklad to, že nízku úroveň finančnej gramotnosti

zapríčiňuje nedostatok finančných zdrojov na vzdelávanie, nedostatok informačných technológií v rámci výučby a takisto zastarané učebné osnovy.

K spracovaniu našich návrhov nás podnietil aj Mgr. Roman Fusek, riaditeľ Odboru ochrany finančného spotrebiteľa Útvaru dohľadu nad finančným trhom Národnej banky Slovenska. Počas osobného stretnutia sa potvrdili naše domnienky o príčinách nízkej finančnej gramotnosti a porozprával nám podrobne o činnostiach, ktoré Národná banka Slovenska vykonáva, aby vstúpila slovenskému obyvateľstvu záujem o finančné vzdelávanie.

Na základe informácií získaných počas spracovania jednotlivých parciálnych cieľov sme napokon pristúpili k splneniu hlavného stanoveného cieľa. V piatej kapitole prinášame návrhy a odporúčania, pomocou ktorých by sa slovenskí študenti mali dostať na priemernú úroveň finančnej gramotnosti dosahovanú krajinami OECD.

Koncom roka 2019 budú zverejnené posledné výsledky z testovania medzinárodnej štúdie PISA, ktorého sa zúčastnilo aj Slovensko. Vzhľadom na množstvo zavedených opatrení od posledného testovania v roku 2015 a vzhľadom na množstvo aktivít aj súkromných inštitúcií bude zaujímavé sledovať, akú úroveň dosiahnu slovenskí študenti v testovaní PISA 2018.

Podľa nášho názoru Slovenská republika má ešte pred sebou veľmi dlhú cestu na dosiahnutie ukážkovej úrovne finančnej gramotnosti. Môžeme však tvrdiť, že podniká správne kroky na to, aby sa táto situácia zlepšila.

Zoznam použitej literatúry

Knižné publikácie:

1. DZUROVÁ, Mária a kol. *Vzdelaný spotrebiteľ a spotrebiteľská politika SR: zborník vedeckých statí*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2014. 145 s. ISBN 978-80-225-3964-7.
2. DZUROVÁ, Mária a kol. *Gramotnosť spotrebiteľa a spotrebiteľská politika SR: zborník vedeckých statí*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2015. 203 s. ISBN 978-80-225-4164-0.
3. DZUROVÁ, Mária a kol. *Gramotný spotrebiteľ: zborník vedeckých statí*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2016. 198 s. ISBN 978-80-225-4297-5.
4. DZUROVÁ, Mária a kol. *Spotrebiteľ na finančnom trhu*. Bratislava : Vydavateľstvo Ekonóm, 2018. 80 s. ISBN 978-80-225-4569-3.
5. CHOVANCOVÁ, Božena – MALACKÁ, Viera – DEMJAN, Valér – KOTLEBOVÁ, Jana. *Finančné trhy*. Bratislava : Wolters Kluwer, 2016. 664 s. ISBN 978-80-8168-331-2.
6. JANKOVSKÁ, Anežka – MAJTÁNOVÁ, Anna – PETRENKA, Ján – SOBEK, Otto – VLACHYNSKÝ, Karol. *Finančný slovník – výkladový*. Bratislava : Iura Edition, 2012. 504 s. ISBN 978-80-8078-469-0.
7. MAJTÁNOVÁ, Anna et al. *Globalizačné trendy a dynamika zmien na poistnom trhu Európskej únie*. Praha : Wolters Kluwer ČR, 2018. 217 s. ISBN 978-80-7598-253-7
8. NUCEM. *Národná správa PISA 2012*. [online]. Bratislava : Nucem, 2015. 62 s. Dostupné na internete: https://www.nucem.sk/dl/3491/N%C3%A1rodn%C3%A1_spr%C3%A1va_PISA_2012.pdf.
9. OECD publishing. *PISA 2015 Results (Volume IV). Students' Financial Literacy*. OECD, 2015. DOI:<https://dx.doi.org/10.1787/9789264270282-en>.
10. OECD. *Financial Education in Europe Trends and Recent Developments*. OECD, 2016. ISBN 978-92-6425-485-5
11. TKÁČOVÁ, Dana a kol. *Finančné trhy a bankovníctvo*. Praha : Wolters Kluwer, 2017. 312 s. ISBN 978-80-7552-528-4.

Právne predpisy:

1. Zákon č. 566/1992 Zb. o Národnej banke Slovenska v znení neskorších predpisov.
2. Zákon č. 118/1996 Z. z. o ochrane vkladov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
3. Zákon č. 566/2001 Z. z. o cenných papieroch a investičných službách a o zmene a doplnení niektorých zákonov (zákon o cenných papieroch) v znení neskorších predpisov.
4. Zákon č. 747/2004 Z. z. o dohľade nad finančným trhom a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
5. Zákon č. 266/2005 Z. z. o ochrane spotrebiteľa pri finančných službách na diaľku a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
6. Zákon č. 340/2005 Z. z. o sprostredkovaní poistenia a sprostredkovaní zaistenia a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
7. Zákon č. 8/2008 Z. z. o poisťovníctve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
8. Zákon č. 186/2009 Z. z. o finančnom sprostredkovaní a finančnom poradenstve a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.
9. Zákon č. 129/2010 Z. z. o spotrebiteľských úveroch a o iných úveroch a pôžičkách pre spotrebiteľov a o zmene a doplnení niektorých zákonov v znení neskorších predpisov.

Internetové zdroje:

1. CENTRUM VEDECKO-TECHNICKÝCH INFORMÁCIÍ SR. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: http://www.cvtisr.sk/cvti-sr-vedecka-kniznica/informacie-o-skolstve/registre/zoznamy-skol-a-skolskych-zariadeni.html?page_id=9332
2. EURACTIV. *Finančné vzdelávanie*. 2008. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupn na: <https://euractiv.sk/section/ekonomika-a-euro/linksdossier/financne-vzdelavanie-000228/>
3. European Economic and Social Committee. *Financial Education for all European Economic and Social Committee Financial education strategies and best practices within the European Union*. 2016. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://www.eesc.europa.eu/resources/docs/qe-02-16-362-en-n.pdf>

4. FINinfo. *Koncepcia ochrany spotrebiteľa na finančnom trhu*. 2014. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: http://www.fininfo.sk/sk/oznamy/detail-oznamu/_konceptia-ochrany-spotrebitelov-na-financnom-trhu.
5. FINREPORT.SK. *Stredoškoly sú vo finančnej gramotnosti priemerní a majú mylné predstavy, ukázal prieskum*. 2018. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://finreport.sk/financie/stredoskolaci-su-vo-financnej-gramotnosti-priemerni-a-maju-mylne-predstavy-ukazal-prieskum/>
6. Global Money Week 2017 podporuje zvyšovanie finančnej gramotnosti aj na Slovensku. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.codetipotrebuju.sk/global-money-week-2017-podporuje-zvysovanie-financnej-gramotnosti-aj-na-slovensku/>
7. Instore Slovakia. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <http://instoreslovakia.sk/2018/10/nn-slovensko-podporuje-studentov-socialnom-podnikani/>
8. Inštitút vzdelávacej politiky. PISA 2012: výsledky Slovenska v kocke. 2014. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.minedu.sk/data/att/6077.pdf>
9. JA Slovensko. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.jaslovensko.sk/ucitel/stredne-skoly/vzdelavacie-programy/viac-ako-peniaze/>
10. MAGYAR, Marek. Metodická činnosť v oblasti ochrany finančných spotrebiteľov. [online]. In *Biatec*. Bratislava : NBS, jún 2015, roč. 23, č. 6. 36 s. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2015/06-2015/07_biatec_15-6_Magyar.pdf
11. Ministerstvo financií SR. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://www.finance.gov.sk/sk/media/tlacove-spravy/zlepsenie-ochrany-spotrebitelov-financnom-trhu.html>
12. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/financna-gramotnost/>
13. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. Národný štandard finančnej gramotnosti verzia 1.2. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/data/att/11358.pdf>
14. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-oblasti-financnej-gramotnosti-v-medzinarodnom-merani-oecd-pisa->

2015/?fbclid=IwAR3rE7Y4-

egpXpKry3LUNQ8wUgNeJ8o2oXjjLTfjJgREhAa4z40Qc-kDv8k

15. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.minedu.sk/vysledky-slovenskych-ziakov-v-studii-oecd-pisa-2012-financna-gramotnost/>
16. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. *V školstve potrebujeme zlepšiť výsledky i financovanie*. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. <https://www.minedu.sk/v-skolstve-potrebujeme-zlepsit-vysledky-i-financovanie/>
17. MINISTERSTVO ŠKOLSTVA, VEDY, VÝSKUMU A ŠPORTU SR. *Metodika pre zapracovanie a aplikáciu tém finančnej gramotnosti do školských vzdelávacích programov základných škôl a stredných škôl*. 2018. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: http://www.statpedu.sk/files/sk/metodicky-portal/metodicke-podnety/fg_metodika_01092018.pdf
18. NADÁCIA PRE DETI SLOVENSKA. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.nds.sk/galeria-projektov/projekty/new-notion/>
19. NÁRODNÝ ÚSTAV CERTIFIKOVANÝCH MERANÍ VZDELÁVANIA. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nucem.sk/sk/merania/medzinarodne-merania/pisa/o-merani-pisa>
20. NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom/ochrana-financneho-spotrebitela1/spotrebitelsky-dohlad/sankcie-a-opatrenia>
21. NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na <https://www.nbs.sk/sk/spotrebitel>
22. NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/RegulaciaTrhov/Hlavne_cinnosti_NBS_pri_vykone_dohladu_nad_financnym_trhom.pdf
23. NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom/ochrana-financneho-spotrebitela1/spotrebitelsky-dohlad/koho-dohliadame>
24. NBS. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nbs.sk/sk/dohlad-nad-financnym-trhom>
25. NBS. *Analýza slovenského finančného sektora za rok 2017*. [elektronický zdroj]. Bratislava, 2017, 80 s. [cit. 2019-03-21]. ISSN 1338-5577. Dostupné na: https://www.nbs.sk/_img/Documents/_Dohlad/ORM/Analzy/protected/AnalzyaSF S2017.pdf

26. NN. Životná poisťovňa, a.s. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/o-nas/zalozky/>.
27. NN. Životná poisťovňa, a.s. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/tlacove-centrum/tlacove-spravy/slovaci-maju-vysoke-financne-sebavedomie-skutocnosti-su-vo-vedomostiach-chvoste-europy.html>
28. NN. Životná poisťovňa, a.s. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <https://www.nn.sk/spolocnost-nn/tlacove-centrum/tlacove-spravy/medzinarodny-den-financnej-gramotnosti-nn-slovensko-podporuje-financne-vzdelavanie-mladych-ludi.html>
29. OECD. *OECD Skills Surveys*. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://pisadataexplorer.oecd.org/ide/idepisa/dataset.aspx>
30. OECD. *PISA 2015 Results in Focus*. 2018. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://www.oecd.org/pisa/pisa-2015-results-in-focus.pdf>
31. SITA/vofinanciach.sk. *Finančná gramotnosť Slovákov je podľa výsledkov prieskumu nízka*. 2018. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://vofinanciach.sk/financna-gramotnost-slovakov-je-podla-vysledkov-prieskumu-nizka/>
32. Spotrebiteľské centrum. [online]. [cit. 2019-03-31]. Dostupné na: <https://spotrebiteleskecentrum.sk/informacie/zlepsenie-ochrany-spotrebitelov-na-financnom-trhu/>
33. SZOVICS, Peter. Quo vadis finančné vzdelávanie? [online]. In *Biatec*. Bratislava : NBS, január 2012, roč. 20, č. 1. 36 s. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: https://nbs.sk/_img/Documents/_PUBLIK_NBS_FSR/Biatec/Rok2012/1-2012/02_biatic12-1_szovisc.pdf
34. Škola rodinných financií. 2019. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na internete: <http://www.skolarodinnychfinancii.sk/>
35. Teraz.sk. *Autori projektu To dá rozum upozorňujú na nízku atraktivitu učiteľstva*. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <http://www.teraz.sk/slovensko/autori-projektu/251408-clanok.html>.
36. UČITEĽSKÉ NOVINY. *Ako motivovať žiakov vo vyučovacom procese*. 2017. [online]. [cit. 2019-03-21]. Dostupné na: <https://www.ucn.sk/ucitelske-blogy/ako-motivovat-ziakov-vo-vyucovacom-procese>

Prílohy

Príloha č. 1 Online dotazník o finančnej gramotnosti na Slovensku